Hladnoratovski odnosi i (ne)mogućnost interkulturalne komunikacije

Mandić, Branko

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:020527

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

THE ACADEMY OF ARTS AND CULTURE IN OSIJEK

Repository / Repozitorij:

Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek

zir.nsk.hr

dabar

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMENT
SVEUČILIŠNI PREDDIPLOMSKI STUDIJ KNJIŽNIČARSTVA

BRANKO MANDIĆ

HLADNORATOVSKI ODNOSI I (NE)MOGUĆNOST INTERKULTURALNE KOMUNIKACIJE

ZAVRŠNI RAD

MENTORICA:
doc. dr. sc. Tatjana Ileš

Osijek, 2019.

SAŽETAK:

Odnosi i (ne)mogućnost interkulturalne komunikacije, u razdoblju Hladnoga rata, u ovome završnome radu bit će prikazani kroz tijek Hladnoga rata od njegovih korijenja u Drugome svjetskome ratu do pada Berlinskoga zida. Neizravni sukobi i detant dat će nam uvid u obostrano ponašanje i strepnje koje su sprječavale i omogućavale kulturološko razumijevanje dviju strana.

Ključne riječi: Hladni rat, interkulturalna komunikacija, Berlinski zid, Vijetnam

SUMMARY:

The relations and (in) possibility of intercultural communication, during the Cold War period, in this final assignment will be presented through the course of the Cold War from its roots in World War II to the fall of the Berlin Wall. Indirect conflicts and detante will give us insight into the mutual behaviors and anxieties that prevented and enabled the cultural understanding of the two sides.

Key words: Cold War, intercultural communication, Berlin Wall, Vietnam

SADRŽAJ:

1. UVOD 1
2. (NE) MOGUĆNOST INTERKULTURALNE KOMUNIKACIJE 2
3. VELIKA TROJICA (1917.-1945.) 4
4. POČETAK HLADNOGA RATA 10
5. (NE) MOGUĆNOST KOMUNIKACIJE 17
5.1. BERLINSKI ZID 19
5.2. KUBANSKA KRIZA 21
5.3. VIJETNAM 23
6. DETANT 26
6.1. PAD DETANTA 28
7. ZVJEZDANI RATOVI 30
8. KRAJ HLADNOGA RATA 32
9. ZAKLJUČAK 35
10. LITERATURA 36

1. UVOD

U ovome završnome radu obradit ćemo temu Hladnoga rata i međusobnih odnosa dvaju blokova, Istočnoga i Zapadnoga, koji su podijelili i Europu i cijeli svijet. Stanje nuklearne pripravnosti, koje je trajalo od 1945. do 1991. godine, svoje početke nalazi u godinama poslije Drugoga svjetskoga rata. Za odnose dvaju blokova najzaslužniji su bili predsjednici, u čijim je rukama bila sudbina svijeta. Iz tih razloga najviše istražujemo njihovu međusobnu (ne)mogućnost komunikacije, koja se odražava na kulturološku sudbinu stanovništva.

Mnoge cenzure i ratovi, vođeni preko država Trećega svijeta, te dvije strane prikazuju u utrci za dominacijom jedne ideologije nad drugom, po cijenu ljudskih žrtava. Također ćemo istaknuti i kulturološke sličnosti i razlike obiju blokovskih strana, koje će, naposlijetku, ujediniti svijet u rušenju te umjetno postavljenje prepreke u ljudskoj povijesti. Istražit ćemo i osobne interese ljudi na čelu države, zbog kojih je onemogućena ispravna komunikacija te neposredno dovođenje ostatka svijeta u opasnost. Spominjat ćemo i uplitanje dviju ideologija u sukobe na Kubi i Vijetnamu, koje su obilježile svjetski poredak za vrijeme Hladnoga rata.

Kao što smo spomenuli, komunikacija između dvije svjetske supersile ključni je dio tijeka sukoba. Međutim, pogrešna komunikacija čelnika države naposlijetku je svijet ujedinila i prekinula neslobodu ljudi i ljudskih prava. Sve te povijesne činjenice prikazat ćemo kronološki, ponajviše konzultirajući knjigu Davida Paintera „Hladni rat – Povijest međunarodnih odnosa“ te internetske izvore.

2. (NE) MOGUĆNOST INTERKULTURALNE KOMUNIKACIJE

Svijet podijeljen na dva hladnoratovska bloka istražit ćemo kroz pojam interkulturalizma, zajedno s multikulturalizmom: „Multikulturalizam samo kaže da postoji više kultura, da žive u nekom susjedstvu, ali ništa više od toga. Interkulturalizam pak ima više značenja. On sugerira mogućnost, kao i nužnost, poprečnih veza među kulturama, odnosno njihovim pripadnicima…“ (Katunarić, 1994:155). Pobliže označavanje različitosti između ta dva pojma prikazano je kao izraz „multi“ (lat. multus - mnogo) koji „implicira tek istodobno postojanje više elemenata, u danom kontekstu – više kultura“, a izraz „inter“ (lat. inter – među) „upućuje na dinamiku, prepletanje i suodnos“ (Čačić-Kumpes, 2004:150). Taj je suodnos bio spriječen s nemogućnošću potpunoga prihvaćanja multikulturalizma u Europi poslije Drugoga svjetskoga rata, a koja se poslije odrazila i na sukobe prouzročene strepnjom za sve većom dominacijom jedne kulture i politike nad drugom. „Sugestija interkulturalizma je intencionalna: kao da šapće kako se pri susretu i dodiru između govornika ili aktera dviju kultura mora roditi nešto treće.“ (Katunarić, 1993:155). To, nešto treće, u razdoblju Hladnoga rata, stvorilo je u zadanim okolnostima i situaciju s negativnim predznakom, umjetnu prepreku u komunikaciji građana Berlina, prikazujući na taj način i fizičku podjelu jedne zajedničke kulture.

Međutim, politička situacija koja je pokušala onemogućiti interkulturalnu komunikaciju stvorila je i kontrakulturu: „skup činitelja i senzibiliteta, nazivanih u socijalnoj teoriji i *društvenim pokretima*, koji se radikalno suprostavljaju dominantnoj kulturi, vladajućemu poretku i sustavu vrijednosti“ (Enciklopedija, *n.d.*). Primjere kulturoloških zaokreta, koji su proizišli iz kontrakulture, vidimo i u primjeru pjesme „My generation“ američke rock grupe iz 60-ih godina, „The Who“ (Sexton, 2019.), u kojoj pjevaju „I hope I die before I get old!“. Mnogi mladi ljudi, 60-ih godina, mogli su razumjeti pojam prerane smrti, odrastajući u kulturama zahvaćenim ratovima. Svijet je konstantno bio na rubu nuklearnoga rata, dok se društvo nije razvijalo.

Kao produkt pokušaja razumijevanja stanja u kojem su druge kulture bile, kontrakultura se ponajviše razvila u Sjedinjenim Državama i Engleskoj i prenesena je na ostale zapadne zemlje. Još intenzivnije nakon ubojstva Johna F. Kennedyja koji je 1963. vodio političku kampanju za ljudska prava i protiv diskriminacije, a s čijim se idejama velik broj mladih ljudi slagao (JFK Library Foundation, *n.d.*). Tih je godina Hladni rat doživio klimaks, Kubansku krizu, dovodeći svijet na rub nuklearnoga rata. Generacije mladih ljudi počele su propitkivati norme i vrijednosti svojih dominantnih kultura. Do tada marginalizirane društvene supine,

poput Afroamerikanaca, žena, homoseksualaca, počinju zahtijevati svoja prava. Ljudska prava i sloboda govora postali su ključni čimbenici u kreiranju društva, koje je više bilo uključeno u svojim kulturama. Može se reći da je kontrakultura 60-ih i ranih 70-ih bila mješavina ljudi, ideologija, kultura i tehnološkoga napretka. U to vrijeme, milijuni kućanstava u Sjedinjenim Državama posjedovali su televizijske prijamnike. Na taj način, slike Vijetnamskoga rata dospijevale su u velik broj domova. Stvarnost rata za one koji su ostali u svojoj državi do tada je bila nešto apstraktno, a sada su ju mogli doživjeti poprilično izravno.

Kao što smo već naveli Katunarićevu tvrdnju o stvaranju nečega trećeg, mogućnost interkulturalne komunikacije prikazana je kroz različite kontrakulture. One svojim stvaranjem prikazuju ljudsku potrebu o stvaranju zajednice vođene nekom ideologijom, koja, naposlijetku, postaje vlastitom kulturom. Prisilno nametanje ideologije i kulture, opisano dalje u primjerima poput Berlinskoga zida, može onemogućiti interkulturalnu komunikaciju, samim time onemogućiti vlastitoj kulturi daljni razvitak.

Kultura je bila i sredstvo zastrašivanja, u kojoj su se dva bloka, uz utrku u naoružanju, također natjecala. Dok u sadašnje vrijeme imamo oznake za filmove koji su primjereni i neprimjereni određenim dobnim skupinama, 50-ih i 60-ih godina Njemačka je imala svoju organizaciju odgovornu za odobravanje filmova prema ideološkom ključu, „Freiwillige Selbstkontrolle der Filmwirtschaft (FSK)“ (Burack, 2017.). Ta je organizacija kontrolirala filmove iz komunističkih država, koji su pristizali u Zapadnu Njemačku, sa strepnjom od mogućih komunističkih poruka u tim filmovima. Sve što je bilo cenzurirano ubrzo bi postalo glavnom temom zapadnjačkih medija, bez prikazivanja bilo kojega dijela filma. Političke su vođe bili svjesni značaja popularne kulture, ali i njezina mogućeg utjecati na publiku pa su, više ili manje propuštali pop-kulturne fenomene unutar svojih granica, a što je pružalo prividnu mogućnost interkulturalne komunikacije.

Pedesetih godina prošloga stoljeća izlazi i serija knjiga J. R. R. Tolkiena „Gospodar prstenova“ (engl. *The Lord of the Rings*), koja stječe veliku popularnost tek u 60-ima. Svijet fantazije prikazan u tim knjigama pružao je mogućnost za bijeg iz stvarnoga svijeta, zahvaćenoga nuklearnim prijetnjama i društvenim preokretima. Mladi pripadnici kontrakultura mogli su se poistovjetiti s događajima i glavnim junacima opisanim u knjigama. Prsten moći, kojega junak Frodo mora uništiti, simbolizirao je tehnologiju koja može uništiti svijet. Eko aktivisti slavili su Tolkienov opis čiste prirode, koja je bila pod prijetnjom umjetnoga. Ponajviše, Tolkiena se smatra onime koji je učvrstio ideju zajednice. Njegova se knjiga

savršeno uklopila u svijet u kojem su pokreti hipija, proturatnih kampanja i ljudskih prava pokušavali promijeniti *status quo* interkulturalne komunikacije (Green Initiatives, *n.d.*)

3. VELIKA TROJICA (1917.-1945.)

U razdoblju Hladnoga rata gradila su se skloništa koja bi spasila ljude od nuklearne zime, što predstavlja „hipotetični pojam razdoblja nakon općega nuklearnog rata, kada bi zbog velikih količina fine silikatne (glinene ili laporaste) prašine i dima, izbačenih nuklearnim eksplozijama u više slojeve atmosfere, bio spriječen prodor sunčanih svjetlosnih i toplinskih zraka na Zemlju. Zbog mraka i hladnoće (pad srednje temperature od 1 do 5 °C u roku nekoliko mjeseci) te zbog utjecaja nuklearnoga zračenja, većina živih bića na zemlji ne bi imala osnovne uvjete za opstanak.“ (Enciklopedija, *n.d.*) Međutim, pretpostavljajući čovjekovo nepoimanje užasa koji se događa iznad njega na površini, velike količine oružja, za održavanje mira, nađene su u tome skloništu i planirane su biti korištene u slučaju nereda u tome prividno uređenome mjestu. Strah od nuklearnoga rata i općega nepovjerenja u druge kulture i ideologije doveo je svijet pred sam krah civilizacija, upravo u trenutku kada tehnološka moć dostiže razmjere na koje ljudska civilizacija nije bila spremna, niti će to možda ikada biti.

Nakon Prvoga svjetskoga rata, u sudaru ideologija i kultura, komunističke i kapitalističke, krije se korijen i početak Hladnoga rata, koji je dijelio kulture, zastrašujući cijeli svijet mogućim nuklearnim ratom. Godine 1919. američki predsjednik Woodrow Wilson otišao je na Parišku mirovnu konferenciju, kojoj je bio cilj odrediti uvjete mira nakon rata, sa željom o stvaranju boljega svijeta, sigurnoga za male države i razvoj ekonomije. Međutim, njegov je prijedlog isključivao boljševičku Rusiju. Mnoge države, uključujući SAD i Veliku Britaniju, poslale su vojsku, kako bi ugasile Rusku revoluciju. Churchill, nedugo nakon borbe protiv Njemačke, zagovara ponovno stvaranje njemačke vojne snage, zbog straha od širenja ruskoga boljševizma na ostatak Europe. (Brendon, 2013) Takva je intervencija ostavila Lenjina i Staljina uvjerene da je Zapad spreman na sve, na savezništvo bilo s kime, kako bi se uništio komunizam. Postojala je velika potpora ruskoj Crvenoj armiji, sačinjenoj od ruskih radnika i seljana, te su vanjske vojne postrojbe bile povučene. Boljševička Crvena pobijedila je Bijelu armiju, njihove ruske protivnike. Nažalost, građanski je rat ostavio Rusiju u gladi i bijedi. Pobjedonosni boljševici okrenuli su leđa svijetu, kako bi ponovo izgradili ekonomiju i spasili narod.

S druge strane svijeta, građani SAD-a se također okreću sami sebi. Ljudi su htjeli lagodan život, bez uplitanja u probleme izvan svojih granica, pogotovo izvan svoga kontinenta. Međutim, 1929. godine ekonomija se SAD-a urušava. Wall Street doživljava slom i započinje razdoblje Velike depresije. Odjednom, preko jedne od najbogatijih zemalja toga vremena, milijuni su ljudi osuđeni na siromaštvo te se politika Amerike prebacuje na ljevičare. Godine 1933. Franklin D. Roosevelt dolazi na mjesto predsjednika SAD-a. Daje novi pogled na budućnost svoje zemlje i koristi kapitalizam za javno dobro. U toj izmjeni vođenja politike prepoznaje i Sovjetski Savez, s kojim SAD šesnaest godina nije imao nikakve kontakte. Staljinov fokus na industrijalizaciju uskoro privlači američke eksperte, od kojih neki dovode i svoje obitelji. Dok se sovjetski *mišić* rasteže kako bi podigao brane i tvornice, američke korporacije dostavljaju svoje stručne inženjere s ugovorima. Komunistička ideologija nije ih brinula jer su, za razliku od Rusa, mogli otići kad se posao završi.

Staljin je bio svojevrsni genij ekonomskoga plana, tiranin koji nije tolerirao nikakav neuspjeh i kritiku. Polja s privatnih posjeda postaju kolektivne prerije, a cijena kolektivizacije bila je smrt milijuna seljana (Egovor, 2017). To je bila tajna koja je bila čuvana od Staljina te ljudi nisu bili svjesni svih loših stvari koje su bile uzrokovane njegovom inicijativom. Oni koji su znali bili su ušutkivani jer bi, u suprotnome, završili zatvoreni ili ustrijeljeni. Takav je način industrijalizacije udvostručio sovjetsku industriju u deset godina. Staljin je na lukav način htio dobiti potporu naroda za stvari koje je činio. Morao je uvjeriti vrlo velik broj običnih ljudi i članova partije da se Rusija susreće sa zavjerom koju postavljaju kapitalističke snage i da pokušavaju potkopati Sovjetski Savez špijunažom. Lenjinovi kolege, pod prisilom i prijetnjama njihovim obiteljima, priznaju činjenje nezamislivih zlodjela na „Moskovskim suđenjima“, koji su u javnosti prikazani kao suđenja unutarnjim ljudima, koji su uz pomoć stranih vlasti i kapitalizma pokušali urušiti Sovjetski Savez. „Moskovska suđenja ili Moskovski procesi (ruski Московские процессы) naziv je za tri suđenja nekadašnjim najvišim funkcionarima sovjetske države i Partije, održanih između 1936“ (Unionpedia, *n.d.*). „Moskovska suđenja“ uspjela su ukloniti neke strane iluzije - Staljinov Sovjetski Savez otkiven je kao policijska država, a ne kao radnički raj. U Americi, također, na tisuće ljudi i dalje ostaje vjerno komunističkoj ideologiji. Tridesetih godina, Moska poziva svoje pristaše da stanu protiv fašizma i Adolfa Hitlera, koji tada dolazi do sve veće moći u Njemačkoj. Borba protiv širenja fašizma postaje najvažnijom odlikom socijalista i komunista toga vremena. U Španjolskoj se volonteri iz cijeloga svijeta okupljaju, kako bi se suprostavili fašističkoj pobuni koju je pokrenuo Francisco Franco. Naoružali su ga Benito Mussolini iz Italije i Adolf Hitler iz Njemačke, koji, također,

počinju naoružavati naciste. Hitler nije krio svoje ambicije za dominacijom nad Europom, nakon nje i svijeta. Američki predsjednik Roosevelt nije htio imati veze s bilo kakvim ratom u Europi. „Unatoč onome što se dogodi na drugim kontinentima, Sjedinjene Američke Države će, i morat će, ostati (...) neupletene i slobodne“ (Roosevelt, *n.d.*). S druge strane, tadašnji britanski premijer Neville Chamberlain vjerovao je da će Hitler slušati razum te odlazi u München 1938. godine. Rat je opet bio vrlo blizu, spremanjem njemačkoga napada na tadašnju Čehoslovačku, ali Chamberlain odlučno odlazi umiriti i spriječiti Hitlera. U Münchenu, Velika Britanija, Francuska i Italija dale su dopuštenje Hitleru da zauzme češki dio koji sadrži većinski dio njemačke manjine i na taj su ju način čehoslovački saveznici napustili. U Moskvi Staljin uči lekciju viđenu u Münchenu. Zaključuje da se zapadnjačke demokracije nikad neće suprostaviti Hitleru i planira očajnički plan diplomacije. Uskoro će se zakleti neprijatelji, fašisti i komunisti, udružiti. Hitler šalje svoga ministra vanjskih poslova Joachima von Ribbentropa u Moskvu, gdje se potpisuje pakt o nenapadanju između Njemačke i SSSR-a, „Molotov – Ribbentrop“ (Šerić, 2015).

Dana 1. rujna 1939. Hitler vrši invaziju na Poljsku, a Velika Britanija i Francuska objavljuju rat Njemačkoj. Doduše, prekasno da bi se Poljska spasila. Tim je činom započeo najkrvaviji sukob u pisanoj povijesti, Drugi svjetski rat. Poražena, Poljska biva izbrisana s karte, dok se Njemačka i Rusija udružuju protiv nje. U istočnoj su Poljskoj komunistički okupatori, pod vodstvom Nikite Hruščova, zauzimali provinciju koja je prije pripadala Tzarovima. Nacističko-sovjetski pakt prepustio je Staljinu okupaciju i zauzimanje Litve, Latvije i Estonije, samim time vraćajući te baltičke države u ruski dio. Staljin je već zapao za oko svijeta vršeći invaziju na Finsku. Godine 1940. Hitler je otvorio ratnu frontu ka zapadu, a do sredine 1941. Francuska, Belgija, Nizozemska, Norveška, Danska, Jugoslavija i Grčka dodane su u njegove osvajačke pohode. Churchillova Britanija držala se sama. Dana 22. lipnja 1941. godine Hitler se okreće protiv Sovjetskoga Saveza i kreće u invaziju, kršeći time nenapadački pakt. To je bio dan koji je promijenio povijest. Hitler je pokušao osvojiti Rusiju, međutim tim je pohodom doveo Ruse u srce Europe. Samo četiri godine poslije, i buduće linije Hladnoga rata počinju se formirati, dok se nacistički tenkovi probijaju sve više u Rusiju, a Rusi se počinju povlačiti. Sovjetski su se građani okupili u naporima da zaustave nacističko probijanje. Izvan Sovjetskoga Saveza, Sovjeti dobivaju neočekivane prijatelje, jer Churchill prihvaća Staljinov Sovjetski Savez kao saveznike, unatoč prošlosti s njima, u nadi zaustavljanja Hitlera. Međutim, američka se politika prema ratu u Europi mijenja 7. prosinca 1941. godine, kada Japan, njemački saveznik, napada SAD-ovu vojnu luku Pearl Harbor. SAD, pod vodstvom Franklina D.

Roosevelta, objavljuje rat Japanu. Nekoliko dana poslije, s nacističkim postrojbama pred vratima Moskve, Hitler objavljuje rat SAD-u, čineći Ruse i Amerikance saveznicima. Staljin je već gledao iznad pobjede u ratu te je zahtijevao od Britanaca da poslijeratne granice Sovjetskoga Saveza moraju uključivati baltičke države i dijelove Poljske. Američka pomoć Sovjetima bila je u činu naoružanja pješaštva i kamiona, ali Staljinovim je ljudima trebalo puno više od toga. Trebala im je pomoć u otvaranju drugoga fronta, iskrcavanja saveznika u zapadnu Europu, kako bi smanjili sovjetsku patnju. Šest mjeseci trajala je bitka za Staljingrad, u koju je Hitler poslao više od pola milijuna ljudi. Zbog otvaranja drugoga fronta i prebacivanja resursa i ljudi na drugi kraj Europe, Nijemci u Rusiji ostaju zarobljeni i prisilno se predaju. Time se plima rata okreće. Nacisti su pokušali razdvojiti savezništvo između Amerikanaca i Sovjeta, iskopavajući masovnu grobnicu ljudskih tijela s više od 4000 poljskih visokih vojnih dužnosnika, prikazujući Sovjete kao te koji su izvršili to masovno ubojstvo 1940. godine. Međutim, Velika Britanija i SAD ignoriraju taj dokaz Staljinove metode (Ante, 2018.).

Godine 1943., još netaknuti savez „Velike trojice“ priprema se za sastanak u Teheranu u Iranu. Staljin je uvjeravao Rooseveleta da je najsigurnije mjesto u Teheranu upravo sovjetsko veleposlanstvo. Naposlijetku, na tome sastanku, donijet je plan o istočnoj Europi poslije rata. Saveznici su se složili da istočna Europa pripada sovjetskim utjecajima. Staljin bi aneksirao istočnu Poljsku, a, kao kompezaciju za to, Poljacima bi pripao djelić istočne Njemačke. U svemu tome, Poljska nije imala pravo glasa, niti izbora. Zajedničim planovima, „Velika trojica“ iskrojila su i kartu Europe i kartu budućnosti.

Dan D, 6. lipnja 1944. godine, bio je dan koji je zapečatio sudbinu Hitlerovoga režima i počeo ga rušiti u nepovrat. Najveće kopneno iskrcavanje saveznika u povijesti dogodilo se u Francuskoj. To je bio taj drugi front koji je Staljin željno iščekivao, dok na istočnome frontu sovjetska vojska nastavlja napredovati, tjerajući naciste sve do Varšave. Međutim, poljska vojska zauzima grad od nacista prije Sovjeta. Staljin svoju vojsku drži izvan granica Varšave, dok ju nacisti pokušavaju preuzeti od poljske vojske, u bitci koja je trajala 63 dana, koju, također, nazivaju i „najveći istinskim antifašističkim ustankom u Europi“ (Horvatić, 2017.). Za razrušenu Varšavu, Poljaci okrivljuju Sovjete, koji im nisu došli u pomoć. Nakon toga, Poljska je pod Sovjetskim Savezom. Churchill i Staljin sastali su se u Moskvi, kako bi dogovorili podjelu Europe. Churchill je Staljinu donio papir sa skicom svoga plana podjele, prikazanoga u postotcima, gdje Rumunjska 90% pripada Sovjetima, Grčka 90% Britancima i Amerikancima; Jugoslavija i Mađarska dijele se 50-50%, Bugarska 75% pripada Sovjetima (Weebly, *n.d.*). Staljin pristaje na prijedlog, ostavljajući kvačicu na taj papir.

U Jalti, na poluotoku Krimu, u veljači 1945., bilo je iduće mjesto sastanaka „Velike trojice“. Churchill je htio da se taj sastanak održi na Zapadu, međutim Staljin je inzistirao na sastanku u sovjetskim zemljama, zbog sigurnosti. Za Roosevelta, tada već oboljelog od dječje paralize, to će biti posljednji sastanak s ostalim vođama, do njegove smrti 12. travnja iste godine. „Velika trojica“ morala su odlučiti o teškome pitanju - kako raspodijeliti poraženu Njemačku i odlučiti što će biti s Poljskom. U vrijeme sastanaka, Poljska, Mađarska, balkanske zemlje i većina Čehoslovačke bile su već u rukama Sovjeta te diplomacija nije mnogo toga mogla izmijeniti kod Staljina. Poljska, prividno, dobiva demokratske izbore, koje, zapravo, kontrolira Sovjetski Savez (New World Encyclopedia, *n.d.*). Dogovoreno je kako će njemačku politiku zajedno voditi saveznici s Istoka i Zapada, a Staljin potajno pristaje na rat s Japanom.

Nakon Roosveltove smrti, bitke u Europi prilaze kraju, dok američka vojska zauzima njemačke gradove bez ikakvog otpora. Napredujući sve više, savezniče snage otkrivaju još veće strahote nacističkih zločina, dolaskom do koncentracijskih logora. Nacisti su pokušali istrijebiti Židove, Rome i Slavene iz Europe pomoću plinskih komora te strah od ponovnog oživljavanja nacističke Njemačke i dalje postoji. Naposlijetku se Sovjeti i Amerikanci susreću u Njemačkoj, zatvarajući tako oba fronta na rijeci Elbi. Prema dogovoru saveznika, ostavljaju Sovjetima okupaciju Berlina. Rat je Sovjetski Savez stajao 24 milijuna života, što je četrdeset puta više od zajedničkih žrtava Amerikanaca i Britanaca (National WWII Museum, *n.d.*). „Uz ostale poznate sovjetske zapovjednike na povijesnom sastanku velikih vojski bio je i renomirani ruski maršal Georgi K. Žukov, koji je upozoravao skeptičnog Staljina još u lipnju 1941. godine da Njemačka predstavlja veliku prijetnju Sovjetskom Savezu. Žukov je postao neprocjenjiv general u borbama s Nijemcima u Staljingradu i Moskvi. Žukov je na kraju rata i zahtijevao bezuvjetnu predaju Berlina od njemačkog generala Krebsa tjedana dana nakon što je grad okružen. Na kraju rata, Žukov je odlikovan i vojnom medaljom časti Velike Britanije“ (Vojna povijest, 2017.). Mogućnost komunikacije u punome jeku rata prikazuje kontradiktornost savezništva koje je spasilo Europu od fašizma i nacizma te, naposlijetku, dovelo do odnosa s mogućnošću nuklearnoga rata. Raspadom Hitlerovoga Trećega Reicha, na stotine se uzvanika okuplja u San Franciscou, kako bi financirali organizaciju Ujedninjenih naroda. Tijekom sastanka dolazi vijest o njemačkoj kapitulaciji. Završetkom rata, sovjetski front dijeli Europu na dva dijela, od Baltičkoga do Jadranskoga mora. Međutim, rat na Pacifiku i dalje traje, dok se američke postrojbe iskrcavaju na japanski otok Iwo Jima. Veliki vojni gubitci prilikom toga iskrcavanja Amerikancima daju predodžbu o težini krajnjeg iskrcavanja u Japan.

„Velika trojica“, Winston Churchill, Joseph Staljin i Harry S. Truman, bili su službeni pobjednici Drugoga svjetskoga rata, ali posebni trijumf imao je Staljin, jer su ruske snage napokon došle u središte Europe. U Potsdamu, malo dalje od Berlina, „Velika trojica“ su se sastala kako bi raspravila i donijela odluku o poslijeratnome redu. Winston Churchill predstavljao je Britaniju iscrpljenu od rata, dok je Joseph Staljin, vrhovni vođa Sovjetskoga Saveza, napravio zaokret prema Harryju S. Trumanu, 33. predsjedniku Sjedinjenih Američkih Država. Prošla su tri mjeseca nakon smrti prijašnjega predsjednika SAD-a, Franklina Roosevelta, kada je Harry S. Truman otišao na sastanak u Potsdam. To je bila njegova prva prekooceanska konferencija kao glave države. Međutim, on nije bio pripremljen za predsjedništvo u fazi u kojoj se nalazio SAD i ostatak svijeta u tome trenutku. Ali, kao senator proteklih deset godina i član jednog od najvažnijih komiteta tijekom rata, bio je i više nego svjestan glavnih problema s kojima se predsjednik susreće. Joseph Staljin pojavio se na sastanku dan poslije. Susreo se s Churchillom i Trumanom. Sovjestki Savez bio je razoren ratom, ali Staljin je ostao zastrašujuća osoba u očima Amerikanaca i Britanaca. Postavlja se pitanje je li Staljin zapravo htio pokoriti Europu sve do Atlantskog oceana, kao što je to napravio jedan od njegovih prethodnika, car Aleksandar? Saveznici se nisu mogli dogovoriti oko podjele Njemačke i kako dostići prijedloge postavljene na sastanku u Jalti. Staljin je potvrdio da su njegove postrojbe spremne za napad na Japan, ali je Amerika, dan prije konferencije, uspješno testirala prvu atomsku/nuklearnu bombu (Povijest, *n.d.*). Tijekom sastanka pristižu vijesti iz Londona o izboru novoga premijera, Clementa Attleeja, na mjesto Churchilla. Četiri dana nakon sastanka, 6. kolovoza, SAD baca nuklearnu bombu na japanski grad Hiroshimu, u nadi japanskog odstupanja iz rata. Tri dana poslije, bačena je i druga nuklearna bomba, na Nagasaki, i Japan se predaje. Ljudska rasa, uništavajući samu sebe, dolazi do oružja koje može izvršiti krajnje uništenje, u jednome danu. Sa svakom idućom hladnoratovskom krizom, nuklearna sjena sve više prijeti.

4. POČETAK HLADNOGA RATA

Drugi puta u jednome desetljeću američke su postrojbe vraćene s prekooceanskog rata. Preko 300.000 njihovih postrojbi nije se vratilo iz Drugoga svjetskoga rata, dok se ostatak vratio u, više nego ikad, ekonomski bogatiju zemlju. Do početka rata, ekonomija SAD proživljavala je „Veliku depresiju“ te je nezaposlenost bila viša nego ikad prije. Ulaskom SAD-a u rat, ekonomija cvate zapošljavanjem velikoga broja žena i muškaraca u izradi vojnoga naoružanja. U tome prvome ljetu mira, sovjetske postrojbe također se vraćaju s ratišta, a onih koji su pronašli svoje sinove i muževe bilo je malo, s obzirom na to da je poginulo više od 24 milijuna sovjetskih vojnika i civila. Cijela je Rusija bila razrušena, od Moskve do svojih zapadnih granica, ostavljajući veliki broj beskućnika, gdje je uništeno nekoliko tisuća sela (Taylor, 2011.). Staljinova predratna industrijska dostignuća uništili su nacistički okupatori. Berlin, postajući posljednjim velikim bojnim poljem rata u Europi, također biva razrušen od saveznika, s jedne i druge strane. Glavni grad nacističke Njemačke naposlijetku pada u ruke Staljinove Crvene armije. Civilno je građanstvo danima življelo u strahu od osvete savezničkih okupatora. Nije bilo organiziranih masakriranja kojih su se plašili te su građani Berlina ostavljeni da prežive najbolje što mogu. Staljin je naredio svojim postrojbama da nahrane građane Berlina, međutim oni pljačkaju domove i love žene po gradu. „Silovanja su započela u trenutku kada je Crvena armija ušla u Istočnu Prusku i Šlesku 1944. godine. U većini gradova i sela, sve žene od 10 do 80 godina su silovane“ (Vojna povijest, 2015.). Silovanja žena također je bilo i u nacistički okupiranome Sovjetskome Savezu, što nam daje uvid u prividni napredak civilizacija i kultura još od mongolskih osvajanja sedamsto godina prije. Možemo zaključiti kako je ljudska rasa svoj najveći napredak doživjela u sve većem samouništenju ratom, ostavljajući kulturu i ljudskost duboko zakopanima. Nacistička Njemačka bila je podijeljena na četiri okupacijske zone te su svi saveznici posebno dobili dio Berlina. Saveznici su smatrali kako im Njemačka mora nadoknaditi za ratna razaranja. Ne znajući što budućnost svjetskoga mira nosi, Sovjeti zapljenjuju i željeznicom odvoze u Sovjetski Savez industrijska postrojenja. Sa sobom, pod prisilom, odvoze i na tisuće njemačkih stručnjaka i znanstvenika. Srednja Europa polako se vraćala u mračno razdoblje bezakonja, skloništa i milosti. Milijuni su se civila, pod njemačkom okupacijom, mučili s preživljavanjem, a sada im se u tome priključuju njemački civili pod okriljem saveznika.

Od Mediterana do Baltika, saveznici oblikuju Europu onako kako njima odgovara. Staljin, opsjednut Poljskom, aneksira njezin istočni dio i pripaja ga Sovjetskome Savezu. Kao

kompenzaciju toga, saveznici šire zapadnu granicu Poljske, pripajajući joj njemačke dijelove teritorija. Nijemci s tih područja bivaju protjerani, a Poljaci, koji su protjerani s istoka zemlje od Sovjeta, naseljavaju novi zapad Poljske. Diljem Europe ista sudbina čeka više od 12 milijuna Nijemaca, koji bivaju protjerani sa svojih posjeda u najvećoj prisiljenoj migraciji ljudi u povijesti (Douglas, 2012.). Danas se takvi događaji nazivaju „etničkim čišćenjem“, a saveznici su to nazivali preseljenjem populacije.

Iz šestogodišnjeg rata Velika je Britanija izišla gospodarski iscrpljena, sretna samo na trenutak, slaveći kralja i carstvo, kao da se ništa nije promijenilo ili će se ikada promijeniti. Na mjestu premijera, umjesto Churchilla, politika Clementa Attleeja čvrsto se drži savezništva sa SAD-om. Građanski rat u Grčkoj, koji je počeo 1944. između komunista i desničarskoga pokreta EDES, dobiva potporu Britanaca: „Dogovorom Churchilla i Staljina, Grčka je potvrđena kao britanska zona interesa te Velika Britanija tijekom rata šalje pomoć objema gerilskim skupinama. No, nakon što je Churchill postao svjestan mogućnosti komunističke prevlasti u Grčkoj po završetku Drugoga svjetskoga rata, britanska vojna pomoć počinje se usmjeravati isključivo prema EDES-u“ (Barberić, 2004.). Britanci se, zbog straha od gubika svojih plinovoda iz Bliskoga istoka preko Mediterana, upliću u sukob. Nemajući interesa u komunističkoj Grčkoj, Staljin ju prepušta Britancima. Britanci, zbog svoje već navedene gospodarske iscrpljenosti, dvije godine poslije rata: „Velika Britanija je službeno zatražila od Sjedinjenih Država da na sebe preuzmu britansku obavezu potpore grčkom režimu“ (Barberić, 2004.).

Sovjetski je Savez sada dominirao teritorijama svojih zapadnih granica, iako u početku ne stavljajući sovjetski sustav na svoje prošireno carstvo. Umjesto toga, te zemlje postaju „satelitskim državama“: „Satelitska država (*pogrdan*) je izraz, kojim se opisuje država koja je u formalnom smislu neovisna i suverena, ali se u stvarnosti nalazi pod dominacijom, odnosno posrednom vlašću druge, jače države“ (Metapedia, *n.d.*). Sastanak u Jalti, Sovjetskome je Savezu dao vlast nad centralnom Europom. Sovjeti su se pobrinuli da vojska i policija budu pod njihovom vlašću. U Berlinu su, gdje su vlasti zajednički upravljale, komunisti bili oprezni. U početku je bio dogovor o zajedničkom upravljanju, ali postupno komunistička partija sve više jača, nadjačavajući ostale političke stranke i pokušavajući u potunosti preuzeti vlast nad Berlinom. Sovjetski komunizam izdržao je Drugi svjetski rat, stavljajući Crvenu armiju kao drugu najveću svjetsku vojnu silu. Staljin, i dalje nemajući povjerenje u zapadnjačke kapitalističke sile, ostaje paranoičan zbog straha od izdaje i od svojih ljudi. One koje je Njemačka uzela kao zatvorenike i koji su vidjeli blagodati i razlike Zapada, Staljin je smatrao

kao mogućim izdajicama te uhićuje na tisuće ljudi u svojoj zemlji. U razrušenoj Varšavi, Poljaci počinju raščišćavati ostatke ruševina. Borili su se s Nijemcima na svim frontovima, i sad s još većim žarom pokušavaju ponovno izgraditi svoju zemlju. Neki preziru polukomunističku vladu povezanu s Moskvom, dok drugi, iscrpljeni ratom, jednostavno prihvaćaju režim i pokušavaju preživjeti. S druge strane, u Moskvi, nove poljske marionetske vođe odvode u opere i pružaju im lagodan život i Poljaci pristaju na blisko savezništvo sa Sovjetskim Savezom. Staljin daje obećanje da će se štititi nove poljske granice od mogućega njemačkoga pokušaja osvajanja izgubljenoga teritorija.

Dana 9. veljače 1946. godine Staljin drži govor u Moskvi, koji je potresao već zategnute odnose saveznika, tj. zapadnjačkih kapitalističkih sila. Povjesničar Hladnoga rata, Walter LaFeber, govori kako je za Staljina rat neizbježan dok god postoji kapitalizam te postojanje unutranjeg i vanjskog u tim je uvjetima nemoguće: „In an election speech of February 9, the Soviet dictator announced that Marxist-Leninist dogma remained valid, for 'the unevenness of development of the capitalist countries' ould lead to 'violent disturbance' and the consequent splitting of the 'capitalist world into two camps and the war between them'. War was inevitable as long as capitalism existed“[1] (National Park Service, *n.d.*). Američki članovi Vlade to smatraju najavom novoga rata i pokušavaju doći do sve većih saznanja o Staljinovim planovima i vodstvu Sovjetskoga Saveza. Staljin u svome govoru nije rekao ništa novo, negoli je prije zagovarao i vjerovao. Međutim, suočeni s mogućom prevlašću komunizma u cijeloj Euorpi i u svijetu, Amerikanci sve više istražuju sovjetsko napredovanje. Njegova diktatura Sovjetskim Savezom tijekom rata bila je slabija i usredotočena na uništenje nacističke Njemačke, dok se nakon rata ponovno povećavala. Američki odgovor na to sve bio je sastavljen u jednom od najvažnijih dokumenata koji su obilježili Hladni rat i odnose dvaju blokova - „Dugi telegram“ *engl.*“Long Telegram“. „Dugi telegram počinje tvrdnjom da Sovjetski Savez nije mogao predvideti stalni i mirni suživot sa Zapadom. Po Kenanu, Sovjeti su sumnjičavi do drugih naroda. On je uveren bio da će Sovjeti pokušati da prošire svoju sferu uticaja, pri čemu je istakao da su Turska i Iran verovatno najproblematičnije oblasti. (...) Kenanov dugi telegram postaće temelj američke politike obuzdavanja Sovjetskog Saveza tokom Hladnog rata“ (Mlakar, 2018.). S tim dokumentom, američki izaslanik u Moskvi George Kennan daje nagovještaj sovjetskih želja za širenjem teritorija. Danima poslije dolaska telegrama, Staljinova poruka bila je

[1] U izbornom govoru 9. veljače, sovjetski diktator objavio je da marksističko-lenjinistička dogma ostaje valjana, jer „neravnomjernost razvoja kapitalističkih zemalja“ može dovesti do „nasilnog uznemiravanja“ i posljedničnog cijepanja „kapitalističkog svijeta u dva tabora i rat među njima“. Rat je bio neizbježan sve dok je kapitalizam postojao. (vlastiti prijevod)

potvrđena dolaskom Churhilla u posjet SAD-u. Churchill, u svome posjetu, drži govor koji će svijetu prikazati zapadnjačko viđenje Sovjetskoga Saveza i svijeta: „5. ožujka 1946. godine, Winston Churchill prvi je put u javnom govoru upotrijebio frazu 'željezna zavjesa'. (...) Tijekom spomenutog je govora Churchill naglasio da se 'željezna zavjesa' spustila na europski kontinent od grada Stettina (polj. Szczecin) na Baltičkom moru do Trsta na Jadranu. Nabrojao je i glavne gradove europskih država koji su se našli iza te zavjese, u sovjetskoj sferi. Bili su to: Varšava, Berlin, Prag, Beč, Budimpešta, Beograd, Bukurešt i Sofija“ (Dnevno, 2017.). Churchillov govor nije najbolje bio prihvaćen od Amerikanaca, jer su smatrali da je govor previše grub. Vidimo kako je omraženi govor tadašnjega vremena poslije postao jednim od najvećih govora u povijesti, činjenicom da je upozorio svijet o opasnostima Sovjeta, prvenstveno Staljina.

Od 1945. godine SAD širi svoj utjecaj i moć diljem svijeta, što pak zabrinjava Sovjetski Savez. Sovjeti prisiljavaju Tursku u omogućavanju uspostavljanja sovjetskih vojnih baza na zapad države, što stavlja američku i britansku brigu na slobodu prolaza Sueskim kanalom. Oni žele zadržati Tursku slobodnu od sovjetskih miješanja. Nakon smrti turskog izaslanika u SAD, Mehmeta Ehteguna, američki predsjednik Truman šalje svoj najveći bojni brod USS Missouri u Instanbul u Tursku, kako bi dopremio njegovo tijelo (Trove, *n.d.*). Tim je činom poslana neizravna poruka Staljinu da je Amerika spremna na njegove provokacije. Iran, kao i Turska, leži na južnoj granici Sovjetskoga Saveza, te je stoljećima bio neprijateljski nastrojen prema Rusiji. Tijekom Drugoga svjetskoga rata, britanske i sovjetske postrojbe okupirale su Iran, kako bi zaštitile svoje naftne izvore. Smatralo se da će se, nakon rata, britanske i sovjetske postrojbe povući s iranskoga teritorija. Na sjednici Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda, održanoj 1946. godine, sojvetski izaslanici, predvođeni Andrejem Gromykom, napustili su sjednicu, kao znak protesta u raspravi vođenoj o sovjetskim postrojbama na tlu Irana (Urquhart, *n.d.*). Šest mjeseci poslije, Staljin povlači svoje postrojbe iz Irana, dok Truman postaje svjestan opasnosti za slobodni svijet, koja se krije iza Staljinovoga Sovjetskoga Saveza.

SAD su i dalje držale monopol nuklernoga naoružanja, što je natjeralo ostale velike sile u svijetu da razviju svoje nuklearno naoružanje. Već se 1946. godine savezništva stvorena u Drugome svjetskome ratu počinu raspadati. Amerikanci i Britanci htjeli su što prije postaviti stabilnu ekonomiju i gospodarstvo u svojim dijelovima Njemačke, bez sovjetskoga miješanja. U Njemačkoj su se bolest i glad širile, a saveznici su se bojali da će siromaštvo odvući Nijemce ka komunizmu i Sovjetima. Britanci su slali pomoć njemačkim stanovnicima, ali nisu uspjeli spasiti na tisuće Nijemaca koji su te zime umrli od manjka hrane. Velika Britanija, šaljući svoje resurse za spas njemačkoga stanovništva, nije mogla održati ritam s ostalim zemljama kojima

je pomagala, isključivši se tako iz ekonomske i vojne pomoći Grčkoj i Turskoj. Amerikanci ostaju zabrinuti za istočni Mediteran, koji može pripasti u ruke Sovjeta. Truman preuzima politiku Turske i Grčke: „Vodio je politiku gospodarskog i vojnog jačanja pojedinih europskih država, ponajprije Turske i Grčke (tzv. Trumanova doktrina) radi njihova odupiranja SSSR-u“ (Enciklopedija, *n.d.*). Američki predsjednik se po prvi put od završetka rata dotakao odnosa između Zapada i Istoka.

Nakon pet i pol godina rata i borbe protiv fašizma, Europa je bila u bankrotu, s uništenim tvornicama i domovima. Komunistička partija imala je sve više pristraša, a predsjednik Truman postavlja novoga državnog tajnika, Georga Marshalla, u cilju suzbijanja komunizma. Marshall se sastaje s Molotovom u Moskvi, gdje im se priključuju Velika Britanija i Francuska, kako bi se dogovorili o budućnosti Njemačke. Unatoč sovjetskome gostoprimstvu, sastanci su trajali tjednima bez pomaka. Kao jedno od najbitnijih pitanja Europe bilo je što učiniti s poraženom Njemačkom. Staljin je htio držati Njemačku na koljenima, onakvu kakva je ostala, u strahu od ponovnoga njezinoga ustanka i prijetnje Sovjetskome Savezu. S druge strane, američka je Vlada smatrala kako se Njemačka mora obnoviti, kako bi se Europa uzdigla. Marshall je zbog toga bio uvjeren da je potrebno brzo djelovati. Na povratku u SAD, izdao je naredbu američkoj Vladi o pripremanju ideja i prijedloga koje će pomoći i spasiti Europu od komunizma. Sastavljeni prijedlozi ubrzo su objavljeni pod nazivom „Program europske obnove“ (engl. *European Recovery Program*), i postali poznati kao „Marshallov plan“ (engl. *Marshall Plan):* „Djelovanje Mashallovog plana bilo je vidljivo na tri razine: europske su zemlje bile prisiljene međusobno surađivati kako na političkom, tako i na gospodarskom planu, potom im je omogućeno da usprkos slabosti vlastitih valuta nabavljaju robu na američkom tržištu, te se na koncu socijalnim oporavkom smanjivao utjecaj socijalističkih država i ideja u Europi“ (Kirshing, 2018.). Sovjetska ekonomija također je zahtijevala velika ulaganja, kako bi se oporavila od četiri godine rata na ruskome teritoriju. U teoriji, „Marshallov plan“ odnosio se na Istok i Zapad Europe.

Cijeli hladnoratovski odnosi bili su obilježeni međusobnom špijunažom. Nakon šestodnevne konferencije u Parizu, sovjetski špijuni dostavljaju Staljinu nove informacije o „Marshallovu planu“, koje prikazuju američku odbojnost prema sovjetskoj pomoći. Sovjetski izaslanik Molotov, poslije prisustva konferenciji, optužuje Zapad u podjeli Europe na dva neprijateljska bloka. Staljin odvlači Čehoslovačku od „Maršalovoga plana“ pod prijetnjama i postavlja tu zemlju pod neizravnu okupaciju Sovjetskoga Saveza: „U razdoblju između 1948. i 1952. godine je 16 europskih zemalja primilo pomoć u okviru Marshallovog plana, u ukupnom

iznosu od 14 milijardi tadašnjih dolara.“ (Kirshing, 2018.). Zapadnjačko savezništvo počelo je poprimati svoj oblik, dok se povlače nove linije hladnoratovskoga ratišta. Staljin i Sovjetski Savez uviđaju problem kontroliranja i utjecaja američke kulture i politike nad zemljama povezanim „Marshallovim planom“. Šalju ekonomsku pomoć zemljama pod Istočnim blokom. Šaljući pomoć svojim stranama, započinju i: „ratovi preko posrednika u trećim zemljama, uplitanje u unutranje odnose slabijih i manjih, utrka u naoružavanju, dugogodišnje odvajanje svjetova u blokove, ideologizacija i politizacija sporta, kulture, znanosti, manipulacija medijima, gospodarski eksperimenti, zabrana religije ili njezina uporaba kao ideološkog oruđa – bili su uobičajena područja sukobljavanja“ (Painter, 2002:2). Komunisti u Čehoslovačkoj dolaze na vlast i postaje prva država Hladnoga rata koja se politički pripojila ideologiji Staljinovoga režima. Dva tjedna nakon dolaska komunista na vlast, umire ministar vanjskih poslova Čehoslovačke Jan Masaryk. Njegova smrt je i danas predmet rasprava, podijeljenih mišljanja o pravom uzroku smrti njegova pada s prozora (Cavendish, 1998.). Ubrzo nakon toga, i Mađarska postaje komunističkom državom. Komunističko preuzimanje europskih zemalja značilo je sve veće prodiranje i širenje Sovjetskoga Saveza na zapadni dio Europe. „Marshallov plan“ napravljen je kako bi izgradio europsko društvo konzumenata. SAD su se zalagale za slobodni Zapadni blok, koji je povezan s američkom ekonomijom, ideologijom i, posljednično, kulturom. Sovjetski Savez bio je prisiljen napraviti suprotni blok, koji će ostaviti stanovnike u želji za zapadnjačkom kulturom.

Njemačka je bila podijeljena u četiri okupacijske zone: sovjetsku, američku, britansku i francusku. Berlin se nalazio na Istoku, u sovjetskome dijelu, i bio povezan autocestom i željeznicom s Hanoverom na istočnoj strani američkoga okupiranoga područja. Sam Berlin bio je, također, podijeljen na četiri zone. Njemačka je bila jedino mjesto u Europi gdje su se dvije vojne strane izravno susretale, čineći na taj način Berlin glavnim ratištem Hladnoga rata. „Sovjetska blokada kopnenih i morskih putova prema Berlinu (lipanj 1948. – svibanj 1949.), koja je predstavljala prosvjed protiv planova Zapada da se tri njemačke okupacijske zone ujedine i osamostale, dobila je odgovor u zračnom mostu koju su uspostavile zapadne snage. Njemačko se javno mnijenje priklonilo zračnom mostu, koji je time utro put stvaranja Savezne Republike Njemačke (u rujnu 1949.)“ (Painter, 2002:40). Sovjetski odgovor na to bio je uspostavljanje Demokratske Republike Njemačke u svojoj okupacijskoj zoni. U Berlinu se nalazio korijen postratovske demokracije, koja se razvijala od kraja Drugoga svjetskoga rata. Berlinska kriza, u refleksiji, rezultirala je dijeljenjem Europe. U kolovozu 1948. godine

Sovjetski Savez, prvi put uspješno, testira nuklearnu bombu, Američki nuklearni monopol bio je na kraju, ostavljajući svijet podijeljen na dvije najveće svjetske sile u svome nadmetanju.

5. (NE)MOGUĆNOST KOMUNIKACIJE

David Painter nadalje piše kako je: „Korejski rat izmijenio [je] narav Hladnoga rata i svjetske politike. Isprva je učvrstio podjelu svijeta na političke, vojne i gospodarske sfere“ (Painter, 2002:50). Taj je rat bio prvi neizravni sukob između Istočnog i Zapadnog bloka, koji se dogodio 1950. godine, zbog nametanja Staljinovoga komunizma u sjeverni dio Koreje, dok su Amerikanci uspostavljali demokraciju u južnome dijelu. Rat je bjesnio do 1953. godine i pokazao razmjere razaranja i opasnost od komunističkoga napada na zapadni dio Europe. Odnosi između SAD-a i Japana također su utemeljeni tim ratom: „U zasebnim sporazumima Sjedinjene Američke Države zajamčile su Japanu sigurnost, osigurale svoje pravo na vojne baze u Japanu i zadržale nadzor nad otočnom skupinom Rijukiju“ (Painter, 2002:56). Sukobi, poput Korejskoga rata, stavljali su upitnik na mogući suživot različitih kultura i njihovo razumijevanje.

Dana 5. ožujka 1953. godine, Sovjetski Savez oplakivao je smrt Josifa Staljina. Skoro tri desetljeća Staljin je imao vrhovnu vlast nad Sovjetima. Nije imenovao nasljednika, a vlast nad Sovjetskim Savezom preuzimaju vođe komunističke partije, među kojiima su bili, već spomenuti, Molotov i Nikita Hruščov, koji dolazi na Staljinovo mjesto iste godine. Milijuni Rusa tuguju za smrću svoga vođe, unatoč njegovoj nemilosrdnoj vladavini. Staljin je od Sovjetskoga Saveza stvorio svjetsku supersilu, kojoj je tada jedino mogao parirati SAD. Promjena u vodstvu dogodila se i u SAD, gdje na mjesto predsjednika dolazi Dwight D. Eisenhower, zajedno s novoizabranim potpredsjednikom Richardom Nixonom. U Istočnoj Njemačkoj počinju se sve više graditi tvornice pod komunističkim vodstvom Waltera Ulbrichta. Zabranuju se crkve i pojavljuje se cenzura, njemački se narod izrabljuje. Sve više Nijemaca prelazi u zapadni dio, u kojem se uspostavljao kapitalistički režim: „U jutro 17. lipnja u središtu Istočnog Berlina okupilo se stotinjak tisuća prosvjednika, a sve veći broj je dolazio. Istodobno je u svim ostalim istočnonjemačkim gradovima bio zaustavljen rad ili je došlo do nekog oblika protesta te je više od četiri stotine gradova i sela bilo zahvaćeno prosvjedima“ (Barberić, 2006.). Te su prosvjede Sovjeti tumačili činom državnoga udara, pri čemu 51 građanin Berlina biva ubijen. Savezna Republika Njemačka primala je velik utjecaj američke politike i kulture. Razvivši svoju industriju i uspostavljanje mira u tome dijelu Njemačke i Berlina, SAD ju poziva u priključenje NATO-u (Organizacija sjevernoatlantskog ugovora, engl. *North Atlantic Treaty Organisation*): „Zapadni su saveznici usvojili alternativni plan prema kojemu se Savezna Republika Njemačka mogla naoružavati i priključiti NATO-u, ali uz obećanje da neće razvijati

atomsko, biološko ili kemijsko oružje“ (Painter, 2002:52). Taj potez priključenja Savezne Republike Njemačke NATO-u značio je poraz za komunističku ideologiju, koja je sve više bila poljuljana na svojim novoproširenim teritorijima. Saveznici Zapadnoga bloka ukidaju stanje okupacije na njemačkim dijelovima, ostavljajući i dalje svoje vojne postrojbe. Kao odgovor na pristupanje NATO-u, Sovjeti stvaraju „Varšavski ugovor“, 1955. godine: „Sovjeti su sredinom svibnja odlučili formalizirati sigurnosne veze s Istočnom Europom te su potpisali Sporazum o prijateljstvu, suradnji i uzajamnoj pomoći s Albanijom, Bugarskom, Čehoslovačkom, Demokratskom Republikom Njemačkom, Mađarskom, Poljskom i Rumunjskom“ (Painter, 2002:53). Varšavski ugovor formalno je povezao vojsku komunističkih satelitskih država s vrhovnom vladavinom Sovjeta, stavljajući svoje postrojbe u te države.

I Istok i Zapad tvrdili su da su njihova savezništa obrambenoga značenja, a zapravo pripremljena na rat. Sovjeti su htjeli smanjiti napetosti u Europi i Molotov odlazi u Austriju kako bi se potpisao mirovni ugovor s ostalim saveznicima iz Drugoga svjetskoga rata, koji bi zvanično okončao okupaciju Austrije i povlačenje sovjetskih postrojbi. Na čelu s Hruščovim, Sovjeti žele popraviti odnose koje je Staljin degradirao s Titovom Jugoslavijom, kad ju je izbacio iz Istočnoga bloka, unatoč komunističkom uređenju u toj državi. Hruščov je htio ispraviti lošu vladavinu Staljina u Sovjetskome Savezu, stavljajući narod na prvo mjesto i oslobodivši na tisuće političkih zatvorenika. Iskoristio je 20. kongres komunističke partije kako bi prekinuo herojsko štovanje Staljina 1956. godine, iznoseći činjenice o grozotama Staljinove diktature (Painter, 2002:58).

5.1. BERLINSKI ZID

Godine 1959. Hruščov postaje prvim sovjetskim vođom koji posjećuje Sjedinjene Američke Države. U razgovoru s Eisenhowerom, vraća se nada u smirenje odnosa između Istoka i Zapada, gdje Hruščov povlači svoj ultimatum: „Hruščov je u studenom 1958. predložio mirovni sporazum kojim bi bilo službeno postojanje dviju njemačkih država (...) Hruščov je Zapadu dao šest mjeseci da prihvate te prijedloge, nakon čega će – najavio je – nadzor nad prilazima zapadnim sektorima predati Demokratskoj Republici Njemačkoj“ (Painter, 2002:78). Međutim, smirenje užarenih odnosa je kratkotrajno, traje do trenutka kada Sovjeti ruše američki špijunski avion U-2 na svome teritoriju. Tim se činom pogoršavaju odnosi dviju nacija (Pressreader, *n.d.*).

U Istočnoj Njemačkoj farme su kolektivizirane, a državni je proračun bio usmjeren prema teškoj industriji, na trošak građana, kopirajući sovjetski model sve do kontrole samoga naroda. Unatoč teškome radu i propagandnom entuzijazmu, samo je sovjetska potpora držala ekonomiju od raspada. Istočna Njemačka nije se mogla nadmetati s blagostanjem Zapada. Stanovnici Istočne Njemačke željeli su imati blagostanje, bogatsvo i šanse prikazane u drugom dijelu grada pod kulturom Zapada. U nekoliko minuta građani Berlina mogli su prijeći iz komunističke u kapitalističku ideologiju. Svaki je mjesec na tisuće Berlinaca migriralo preko otvorenih berlinskih granica u potrazi za boljim životom. Većina izbjeglica bili su mladi ljudi, koji su svojim naporima održavali ekonomiju Istočne Njemačke. Kako njegovi građani odlaze, predsjednik Demokratske Republike Njemačke Walter Ulbricht zahtijeva od Hruščova priznanje DRM kao autonome države, u cilju kontroliranja odlaska stanovništva.

Početkom 1961. godine na mjesto predsjednika Sjedinjenih Američkih Država dolazi John F. Kennedy. Njegova se kampanja zalagala za veće uključivanje SAD-a u vanjske poslove. Kennedy se sastaje s Hruščovom u Beču, u ljeto iste godine, kako bi se utvrdili novi odnosi s novim američkim predsjednikom: „Hruščov je obnovio berlinski ultimatum na napetom i burnom sastanku s novoizabranim američkim predsjednikom Johnom F. Kennedyjem u lipnju 1961. u Beču (...) Kennedy se zakleo da Sjedinjene Države neće dopustiti komunistima da protjeraju Zapad iz Berlina“ (Painter, 2002:79). Kako se Berlinska kriza sve više širila, broj izbjeglica iz Istočne Njemačke u Zapadnu postaja sve veći. Strah od raspada Istočne Njemačke rastao je među stanovništvom, stavljajući ih u centar sukoba između NATO-a i sovjetskih snaga. Granične su se kontrole Istočne Njemačke također povećavale, postavljajući prve temelje u izgradnji Berlinskoga zida. Dana 12. kolovoza, sovjetske su i istočnonjemačke

postrojbe mobilizirane i poslane na svoje granice Berlina, s ciljem zatvaranja granica. Do jutra 13. kolovoza sovjetske su postrojbe bile spremne i posložene na prve linije. Tim je činom Berlin prepolovljen, mnoge obitelji ostaju razdvojene, ondje gdje su se zatekle u različitim dijelovima podijeljenoga Berlina. Zapad nije ništa učinio povodom toga, vodeći se kako njihova autohtonost nije ugrožena. Nedugo zatim, zbog velikoga broja ilegalnih prijelaza, počinju se postavljati betonski blokovi za zid.

Na Istoku sve više ljudi ugrožava svoje živote ilegalno prelazeći granicu. Gdje je granica prolazila sredinom ulice, prozori kuća i zgrada gledali su na Zapad. Kako bi spriječila i to, Vlada Istočne Njemačke postavlja blokovske barijere preko prozora. Međutim, ljudi su pronalazili različite načine bijega u zapadni dio. Unatoč ljudskim patnjama, Istočna je Njemačka opravdavala zid kao iskaz mira. Međutim, i telefonske su linije bile prekinute sa Zapadom, ostavljajući grad i stanovnike potpuno razdvojenima od svijeta s druge strane. Kennedy je naposlijetku ipak pokazao svoj i stav SAD-a, postavljajući svoje postrojbe na granice Berlinskoga zida: „potkraj listopada 1961. kada je general Lucius D. Clay, koga je Kennedy poslao u Berlin da pokaže američku predanost gradu, na nadzornu točku Charlie (saveznički koridor između sektora) poslao tenkove s buldožerima namjeravajući tako demonstrirati odlučnost Sjedninjenih Država da zadrže svoja prava pristupa. Sovjeti su posumnjali da Amerikanci namjeravaju srušiti Berlinski zid, pa su na mjesto događaja također poslali tenkove“ (Painter, 2002:80). Dvije se strane po prvi put susreću jedna s drugom, preko nišana. Dogovorom Kennedyja i Hruščova o povlačenju tenkova, napetosti su se smanjile, ali je Zid i dalje ostao prkosno stajati. Istočna je Njemačka gradila sve veći zid, poduprt ogradama, žicama i protutenkovskim minama. Tijekom prve godine Berlinskoga zida, više od 50 Nijemaca ubijeno je pri prelasku na drugu stranu, a jedna od tih žrtava bio je 18-godišnji Peter Fecther (Frey, 2009.). Američke postrojbe s jedne, i sovjetske s druge strane, nisu učinile ništa kako bi pomogle ranjenome mladiću, koji je ležao između dviju granica. Brutalnost i držanje svojih strana tijekom Hladnoga rata prikazana je u tome primjeru, gdje mladi čovjek umire pred očima dviju suprotnih strana. Berlinski zid bio je opipljiv prikaz hladnoratovske podjele Europe i svijeta, a njegova je poruka govorila da što god se dogodi izvan njegovih granica, Zapad se neće miješati. Za Hruščova, Zid je bio jedini izlaz koji će smiriti Berlinsku krizu.

5.2. KUBANSKA KRIZA

Kroz četrdesete i pedesete godine 20. stoljeća, karipski otok Kuba i njegova prijestolnica Havana bili su američko igralište. Kubanska zemlja i industrija bile su skoro potpuno pod vlasništvom i kontrolom SAD-a. Kubanski vođa Fulgencio Batista bio je brutalni diktator i nakon godina gerilskoga ratovanja, na čelo države 1959. godine dolazi Fidel Castro: „Prema jednoj teoriji, revoluciju je uzrokovalo siromaštvo, politička represija i nedostatak reformi. Druga je teorija tvrdila da je Castro došao na vlast zbog raspada kubanske vojske“ (Painter, 2002:92). U strahu od rađanja novoga diktatora, na tisuće stanovnika Kube bježi u SAD, ali za većinu je dolazak Castra bio trijumf. On je nacionalizirao na milijune jutara zemlje koje su pripadale američkim tvrtkama i dao ih narodu. Fidel Castro ubrzo odlazi na sastanak Ujedinjenih naroda. Ondje se susreće sa sovjetskim vođom Nikitom Hruščovom, koji mu nudi ekonomsku pomoć. Kuba otkupljuje gorivo iz Sovjetskoga Saveza, koje je bilo jeftinije od onog nabavljanog iz SAD-a. Međutim, američke korporacije odbijaju rafinirati gorivo kupljeno od Sovjeta i Castro se susreće s ekonomskom krizom. Šalje svoju vojsku na američka postrojenja goriva, s ciljem preuzimanja (Hershberg, 2019.). Kako su se napetosti povećavale, Castro je nacionailizirao milijarde dolara vrijedne američke banke na Kubi, a američki predsjednik Eisenhower prekida trgovačke odnose s Kubom. Nakon toga, izbijaju sukobi u Havani i Castro se obraća Sovjetskome Savezu za pomoć.

Kennedy je tvrdio kako američke snage neće biti upletene u razvoj situacije na Kubi, dok je, s druge strane, Vlada SAD-a trenirala kubanske izbjeglice u državnom udaru na Castra, „u travnju 1961. vojno su organizirali kubanske izbjeglice koji su nakon revolucije utočište našli u SAD-u, a koji će tako organizirani i opremljeni američkim naoružanjem napasti Kubu i svrgnuti Castra. Operacija, kodnog imena *Mungos*, je započela u Zaljevu svinja, no zbog svoje popularnosti i utjecaja nad vojskom Castro se relativno lako obračunao s napadačima te od tog trenutka Kubu nepokolebljivo vodi u komunizam i savez sa SSSR-om“ (Bosnjak, 2010.). Castro je htio proširiti komunističku revoluciju na ostatak Južne Amerike. Međutim, američke vojne snage prikazuju svoju upletenost vježbom vojnog iskrcavanja na Karibe. U gore navedenom izvoru, vidimo Catrovu i sovjetsku zabrinutost o stvarnom iskrcavanju američkih snaga na Kubu. U listopadu 1962. godine, Hruščov potajno šalje nuklearne rakete i vojsku na Kubu. Ubrzo, špijunažom, američke snage otkrivaju raketna naoružanja Kube. Rakete su na Kubi postavile Amerikance u najnepovoljniji položaj od početka Hladnoga rata. Postavlja se pitanje „zašto se SSSR upustio u rizik slanja raketa na Kubu? Kao prvo, rakete na Kubi na jednostavan

bi način riješile problem sovjetske strateške inferiornosti“ (Painter, 2002:81). Vidimo kako je u vrijeme Hladnoga rata velika posvećenost odnosima između svjetskih sila prouzročila zapostavljanje civila, iako su se i jedna i druga strana „zalagale“ za mir u svijetu. Pojam koji je trebao ponovno staviti Njemačku i Europu na noge, doveo je svijet pred prag obostranog uništenja. Treba uvidjeti da su ti odnosti bili, ponajviše, sukobi ideologija, koji nisu dopuštali interkulturalnu komunikaciju: „Gubitak Kube bi na neugodan način ukazao na političke posljedice strateškog nesrazmjera te bi predstavljao golem neuspjeh za Sovjetski Savez i svjetski komunizam; a možda bi i osnažio tvrdolinijaše u Sjedinjenim Državama koji su željeli potisnuti komunizam u ostatku svijeta“ (Painter, 2002:81). Postignut je zaključak kojim SAD neće bombardirati, nego blokirati pomorske putove Kubi, pretražujući sve brodove koji putuju na Kubu. Svijet je bio spreman na nuklearni rat. S jedne strane, američki vojnici bili su spremni na invaziju, dok su nuklearne rakete na Kubi bile spremne za lansiranje. Hruščov šalje brzojav Kennedyju, u kojem ga moli da obojica popuste, u suprotnome bi rat bio neizbježan: „Postigli su dogovor nakon kojega je Sovjetski Savez s Kube povukao rakete, nekoliko tisuća vojnika i taktičke bombardere, a Sjedinjene se Države obavezale da neće napasti Kubu. Nedavna su istraživanja pokazala da je u tajnosti dogovoreno također da Sjedinjene Američke Države iz Turske povuku nuklearne rakete tipa Jupiter, kao dio sporazuma kojim je kriza završena“ (Painter, 2002:82).

5.3. VIJETNAM

Bitka za Dien Bien Phu, Vijetnam, 1954., bila je jedna od najznačajnijih bitki za vrijeme Hladnoga rata. Unatoč velikoj američkoj potpori, Francuzi su, naposlijetku, izgubili kontrolu nad svojom vijetnamskom kolonijom. Poraženi su od vojske predvođene komunistima, pod vodstvom generala Vo Nguyen Giapa (Templer, 2013.). Za Vijetnamce, bitka za Dien Bien Phu bila je prekretnica u ratu i velika pobjeda komunističkoga Vijetnama. To je bilo prvi put da je ekonomski i tehnološki slabija zemlja uspjela poraziti svjetsku supersilu poput SAD-a. Novi je, nacionalistički i komunistički režim uspostavljen u Vijetnamu. Nakon poraza, Francuzi napuštaju Vijetnam, bez povratka. Međunarodna konferencija mira, održana u Ženevi 1954. godine, uspješno je dogovorila prekidanje rata i povlačenje francuskih kolonijalnih postrojbi. Također je donesena privremena odluka o podjeli Vijetnama na dva dijela, na Sjeverni i Južni Vijetnam, te da će biti održani predsjednički izbori diljem zemlje 1956. godine. Sjedinjene Američke Države suprostavljale su se izborima, koji, na kraju, nikad nisu ni održani. Postojao je osjećaj da se izbori ne mogu slobodno izvršiti na komunističkome dijelu Vijetnama, samim time i bojaznost od pobjede komunističke partije, ako izbori prođu po propisima. „Pošto su 1954. odlučile da neće više podupirati francusku vlast, Sjedinjene Države potražile su alternativne antikomunističke i antikineske snage. Amerikanci nisu bili zadovoljni Ženevskom konferencijom, jer nije stvorila takve snage i, štovište, zaprijetila je ubrzanjem kineske komunističke ekspanzije, dajući Ho-Ši-Minu cijeli Vijetnam u dva zalogaja – sjever sporazumom o primirju i jug izborima“ (Calvocoressi, 2003:522). Ho-Ši-Min, vođa Sjevernoga Vijetnama, koji je živio u Francuskoj, a vojnu obuku imao u Moskvi, za mnoge je Vijetnamce bio narodni heroj. Ali, američka ga je Vlada vidjela kao instrument Istočnoga bloka. Sjeverni Vijetnamci su se zalagali za radikalne reforme zemljišta, u kojemu su vlasnici zemljišta i bogatiji poljoprivrednici bili uhićeni i zatvoreni. Njihova stroga pravila partije stvorila su veliki broj izbjeglica u Južnome Vijetnamu. Do 1955. godine, približno milijun ljudi je, uz pomoć američkih agenata, izbjeglo iz Sjevernoga Vijetnama, pod akcijom kodnog imena „Operation Passage to Freedom“ (Sacei, *n.d.*). U Južnome Vijetnamu američke snage prepravljaju režim predsjednika Ngo Dinh Diema, antikomunista odlučnog u suprostavljanju sjeveru zemlje.

Godine 1960., s ciljem borbe protiv Diema i ujedinjenem zemlje pod ideologijom komunizma, komunisti organiziraju Narodni oslobodilački front, protivnicima poznat i kao Viet Cong. Takve je pokrete podržala Moskva, u cilju širenja komunizma na ostale dijelove svijeta. U roku godine od izbora za predsjednika, nakon velikoga neuspjeha u Zaljevu Svinja (Kubanska

kriza) i krize u Berlinu, Kennedy želi dokazati snagu svojih postrojbi, šaljući ih u Aziju. Prepustiti Vijetnam da padne u ruke komunista, za Zapad bi značilo početak Domino efekta, u kojem se može izgubiti Jugoistočna Azija i Indija, što bi samo učvrstilo položaj i utjecaj Sovjetskoga Saveza i Kine. Mnoga ubojstva koja je počinio Viet Cong počinjena su nad onima koji su podupirali Diema. Američka je nazočnost u tome sukobu bila uočjiva, ali ne javna u početnim fazama Vijetnamskoga rata: „Kada je Kennedy 1961. godine došao na vlast, u Vijetnamu je bilo oko šest stotina američkih vojnih savjetnika. Do studenoga 1963. godine, kada je predsjednik ubijen, ukupni je broj američkih vojnika u Vijetnamu porastao na šesnaest tisuća“ (Painter, 2002:97).

U ljeto 1963. godine u Saigonu, tadašnjem glavnom gradu Južnoga Vijetnama, stanovnici su mogli vidjeti užasavajuću scenu, u kojoj se budist polio benzinom i zapalio, u borbi za religijske slobode, pokušavajući tako održati svoju kulturu (Vision1Cycling, *n.d.*). Zatim je slijedilo nekoliko protesta stanovnika Južnoga Vijetnama. Vlada SAD-a nije učinila ništa povodom tih incidenata, iako je već uvelike bila nazočna u toj zemlji. Američki je plan bio povući preostale vojne postrojbe iz Vijetnama do 1965. godine. Međutim, to se nije dogodil: „nakon što je Diem brutalno porazio budističku oporbu svojoj vlasti, visoki su ga vojni dužnosnici svrgnuli s vlasti i ubili na početku studenog 1963. godine. Sve se dogodilo uz blagoslov američkih dužnosnika“ (Painter, 2002:98). Sve veće uplitanje ideologije Zapada i SAD-a u sukobe izvan svojih granica, daje nam na uvid želje za proširenjem viđenim i u komunističkim državama. Ta potreba za širenjem svoje kulture i ideologije dovodi do kontoliranja masa u neizravnome ratu više kultura, povezanih različitim ideologijama. Tri tjedna nakon smrti Diema, američki predsjednik Kennedy biva ubijen, ostavljajući SAD i dalje zagriženim za Južni Vijetnam. U kolovozu 1964. godine američki bojni brod razmjenjuje vatru sa sjevernovijetnamskim brodom u vijetnamskome zaljevu Tonkin, gurajući Amerikance u daljnji rat, pod vodstvom novoga američkoga predsjednika Lyndona B. Johnsona. Uporabom „Rezolucije o Tonkinškom zaljevu“, „ta je rezolucija davala predsjedniku Lyndonu B. Johnsonu ovlast da u Vijetnamu upotrijebi vojnu silu neograničenog opsega i to bez potrebe službenog objavljivanja rata. Time je predsjednik dobio neograničene ovlasti, jer je mogao po svojoj volji uvesti zemlju u sukob s Vijetnamom i drugim državama Jugoistočne Azije bez prethodnog odobrenja Kongresa“ (Krajcar, *n.d.*). Johnson je bio u fazi izbora za novoga predsjednika Sjedinjenih Država 1964. godine, vodeći se kampanjom o izgradnji boljega društva, ali komunizam i Hladni rat u to su vrijeme bile glavne teme razgovora. Reklamna kampanja Johnsona bila je okrenuta ka stvaranju mira i opasnosti od nuklearnoga rata, u kojoj

na slikovit način prikazuje dijete pogođeno nuklearnom raketom, gdje Johnson govori o miru ili potpunom uništenju budućnosti svijeta (Library of Congress, 2016.).

Sjeverni Vijetnam je bio poljoprivredna zemlja, bez industrije, te je pomoć za svoje ratno naoružavanje Ho-Ši-Min zatražio od Sovjetskoga Saveza i, također komunističke zemlje, Kine. Dobivši pomoć od Sovjetskoga Saveza, Sjeverni Vijetnam napada američku bazu. Predsjednik Johnson šalje bombardere u napad na Sjeverni Vijetnam. Postaje sve jasnije kako predsjednik Johnson mora odlučiti između gubitka i spašavanja Južnoga Vijetnama, uvođenjem američke vojske i preuzimanjem borbenih akcija. Prve američke vojne postrojbe iskrcavaju se u južnovijetnamski grad Da Nang 1965. godine. Vlada Sjedinjenih Država upustila se u svoj najduži rat u povijesti, koji je trajao do 1975. godine. Tri tjedna nakon iskrcavanja američkih postrojbi, snage Viet Conga bombardiraju zgradu američkoga veleposlanstva u Saigonu. Predsjednik Johnson smatra da je Viet Cong imao pomoć komunističke Kine, što iznosi u svome govoru 13. svibnja 1965. godine (MyFootage.com, 2017.). Međutim, Kina je manje pomagala Viet Congu od Sovjetskoga Saveza, gdje su se vijetnamski piloti trenirali. Na taj se način hladnoratovski odnosi, utemeljeni na Kubanskoj i Berlinskoj krizi, prebacuju na drugi dio svijeta, prikazujući želju jedne ideologije da dominira drugom. Zbog rata u Vijetnamu, „vojni troškovi pogoršali su američke poteškoće s platnom bilancom, predstavljajući strahovit teret za američke zlatne rezerve. Umjesto da kod američkih saveznika ukloni svaku sumnju o postojanju američkih obveza, intervencija u Vijetnamu hranila je sumnje u prioritete američke vanjske politike“ (Painter, 2002:99). U Sjedinjenim Državama, među stanovništvom, sve je više opadala želja za daljnim sudjelovanjem u Vijetnamskome ratu. Johnsonov utjecaj slabio je jačanjem antiratnih pokreta u SAD-u te na mjesto predsjednika dolazi Richard Nixon: „Što se tiče Vijetnama, Nixon i njegov savjetnik za nacionalnu sigurnost Henry Kissinger nadali su se da će zbližavanje sa Sovjetskim Savezom i Kinom oslabiti njihovu podršku Sjevernom Vijetnamu i natjerati komuniste na pregovore o završetku rata“ (Painter, 2002:100).

6. DETANT

Kao što smo već naveli u prijašnjem poglavlju, 1969. godine Richard Nixon postaje predsjednikom Sjedinjenih Država. Nixon je vodio politiku koja je Hladni rat činila manje opasnim, želeći prihvatiti Sovjetski Savez kao jednakog u nuklearnome naoružanju. Iako se Nixon htio držati hladnoratovske politike, prvo je morao povući svoju vojsku iz Vijetnama. Sve je više američkih vojnika poslano u rat iz kojega se ne bi vratili: „Do početka 1973. godine, kada su posljednje američke vojne snage napustile Vijetnam, poginulo je skoro 59.000 pripadnika oružanih snaga. Procjene o žrtvama u Vijetnamu dosežu brojku od tri milijuna“ (Painter, 2002:103), a to je bila otegotna okolnost za Nixonovu državnu politiku.

Uz potvrdu prihvaćanja Sovjetskoga Saveza jednakim Sjedninjenim Državama u nuklearnome naoružanju, Sovjeti su tražili i američko razumijevanje zahlađenja odnosa Sovjeta i Kine. Nakon Nikite Hruščova, na mjesto vođe Sovjetskoga Saveza dolazi Leonid Brežnjev, koji svojom politikom također želi umiriti napetosti između kapitalizma i komunizma. Ta politika dobiva ime „detant (franc. *détente*: popuštanje, stišavanje), općenito, smanjenje napetosti u međudržavnim odnosima“ (Enciklopedija, *n.d.*), a s takvom politikom dolazi i do sve veće mogućnosti interkulturalne i međukulturalne komunikacije bivših saveznika.

Novoizabrani kancelar Zapadne Njemačke Willy Brandt imao je svoje ideje o poboljšanju odnosa sa Sovjetskim blokom, koje su poznate i kao „Ostpolitik“. Postaje prvim kancelarom Zapadne Njemačke koji je posjetio Istočnu Njemačku. Za obične građane Njemačke, koji su pripadali Istočnome bloku, taj događaj predstavlja nadu u promjenu svjetske politike. Nakon toga, Brandt odlazi u Moskvu, kako bi se sastao s Brežnjevim. Taj se potez može protumačiti i kao želja za pokazivanjem Njemačke kao prijateljske zemlje. Brandt je priznavao granice utemljene nakon Drugoga svjetskoga rata i podjelu između Istoka i Zapada. Nošen širenjem mira sa zemljama s kojima je bila u ratu, njemački kancelar odlazi i u Poljsku, priznavajući i njezine nove granice, dobivene nakon rata, 1945. godine. Za njemačku povijest, Brandt je bio bogomdan, za Amerikance je predstavljao labilnost, a Sovjeti su ga vidjeli kao borca protiv fašizma i nacizma. U podijeljenoj Njemačkoj, smirenje napetosti detantom značilo je primicanje rušenju Berlinskoga zida. Obitelji razdvojene Zidom mogu se posjećivati na objema stranama.

Američki predsjednik Nixon i njegov savjetnik Kissinger, posjetom Kini 1972. godine, uspjeli su umanjiti napetosti između te dvije države, ostavljajući Sovjetski Savez okružen američkim saveznicima. Iste te godine u svibnju, Nixon odlazi u Moskvu, postajući prvim

američkim predsjednikom koji je posjetio Moskvu, gdje potpisuje sporazum o međusobnom ograničavanju u nuklernom naoružanju SALT (engl. *Strategic Arms Limitation Talks*): „Potpisivanje sporazuma SALT u svibnju 1972. tijekom Nixonova posjeta Moskvi obilježilo je kulminaciju kratkotrajnog razdoblja ograničenog detanta ili popuštanje napetosti u odnosima među supersilama“ (Painter, 2002:107). Za Nixona i Brežnjeva taj je sastanak bio dokaz o novoostvarenim odnosima, kako Sjedinjenih Država i Sovjetskoga Saveza, tako i globalne politike Istoka i Zapada, koja je bila nepromijenjena od 1945. godine. Međutim, američka vojska i dalje je bila prisutna u Vijetnamu u završnim fazama Vijetnamskoga rata. Nakon masovnog američkog bombardiranja sjevernokorejskoga grada Hanoja, u Vijetnamu se potpisuje sporazum o završetku rata, kojim se američke postrojbe povlače iz zemlje, južnokorejska Vlada ostaje na snazi, a sjevernokorejske postrojbe ostaju na sjeveru zemlje.

Smirenje neprijateljskih odnosa Sjedinjenih Država i Sovjetskoga Saveza bilo je kratkotrajno, slijedom događaja koji su se počeli odvijati nedugo nakon početka detanta. Predsjednik Nixon bio je izložen aferi *Watergate*, koja se odnosila na niz čimbenika koji su upućivali na korupciju. Unatoč njegovome poricanju povezivanja s aferom, optužen je za ometanje pravde i saslušanje pred američkim kongresom, gdje, na koncu, Nixon daje ostavku s mjesta predsjednika Sjedinjenih Država: „Ostavka predsjednika Nixona zbog afere Watergate spojila se s razočarenjem zbog ponašanja u Vijetnamskom ratu što je potkopavalo potporu javnosti za aktivnu američku ulogu u svijetu“ (Painter, 2002:112). Nasljednik na mjestu predsjednika bio je potpredsjednik Gerald R. Ford.

U Sovjetskome Savezu, gdje spomenici održavaju sjećanja na Drugi svjetski rat, detant je imao malo onih koji su bili protiv njega. Sovjetske su vođe htjele svojoj zemlji garantirati stabilnost i sigurnost, sporazumom koji će biti potpisan u Helsinkiju koji će priznati postratovsku podjelu Europe: „Helsinška konferencija bila je vrhunac politike detanta između SAD-a i SSSR-a te između njihovih saveznika, koji su potpisivanjem Helsinškoga završnog akta (1. VIII. 1975.) pristali na načela međudržavnih odnosa, koja naglašavaju: poštovanje suvereniteta, nepovrjedivost granica i teritorijalnog integriteta država država, suzdržavanje od primjene sile i mirno rješavanje sporova, nemiješanje u unutarnja pitanja država, poštivanje osnovnih ljudskih prava naroda na samoodređenje, razvijanje međudržavne suradnje i ispunjavanje međunarodnih pravnih obveza“ (Enciklopedija, *n.d.*).

6.1. PAD DETANTA

Godine 1977. na mjesto predsjednika Sjedninjenih Država dolazi Jimmy Carter. Njegova kampanja bila je vođena osvještavanjem naroda o američkome vodstvu izvan svojih granica. U odnosu sa Sovjetskim Savezom, Carter je htio promovirati poštivanje ljudskih prava i smanjenje nuklearnoga naoružanja. Bivši predsjednik Ford i Sovjeti već su postigli dogovor o nuklearnome naoružanju tri godine prije, u kojem je iznesen plan o strateškome naoružavanju. Carter je htio taj plan proširiti radikalnim smanjenjem strateškoga naoružanja, postavljenoga izvan granica svojih zemalja. Sovjeti odbijaju američke prijedloge zbog nelogičnosti nagloga smanjenja naoružanja, predloženog od tek novoizabranoga predsjednika: „Oslanjajući se na sporazum iz Vladivostoka (1974.), Sovjeti su istog časa odbili američki prijedlog iza kojeg je uslijedila javna kritika sovjetske politike ljudskih prava“ (Painter, 2002:126).

Životni uvjeti i ekonomija u Sovjetskome Savezu počeli su trpjeti sve većim ulaganjem u obrambene snage te komunstički idealizam polako nestaje. Denton nije promijenio sovjetsko tiransko vodstvo, a pritisak u poštivanju ljudskih prava ponovno zaoštrava napete odnose Istoka i Zapada. Potpisivanjem Helsinške povelje, Sjedinjene Države imale su moćno političko oružje u obrani i zaštiti ljudskih prava iza Željezne zavjese. Ne želeći pristati na nove prijedloge, odnosi Sovjetskoga Saveza i Sjedinjenih Država pogoršali su se američkim pritiskom, pokušavajući pridobiti Kinu u savezništvo protiv Sovjetskoga Saveza: „Zbog takvih ometanja i složenosti problema završetak pregovora o kontroli naoružanja bio je odgođen do lipnja 1979. kada su Carter i Brežnjev potpisali sporazum SALT II na susretu u Beču. (..) Sporazum je doveo u ravnotežu sovjetsku nadmoć u teškim raketama i broju i snazi bojevih glava koje jedna raketa može nositi s američkom nadmoći u ukupnom broju bojevih glava, SLBM-ova, krstarećih raketa i sustava dalekog dometa koji su ostali izvan SALT procedure“ (Painter, 2002:128). Problematika odnosa tih dviju strana nije bila samo u raketnome naoružanju, nego i sukobima u Trećem svijetu. Godine 1979. Sovjeti okupiraju Afganistan, u cilju podrške komunističkome režimu koji je ondje pokušao doći na vlast. Za Sjedinjene Države to bi značilo preuzimanje naftnih polja vitalno važnih njima i širenje komunizma: „Carterova administracija reagirala je smanjenjem trgovine sa Sovjetskim Savezom, pozivanjem Zapada na bojkot Ljetnih olimpijskih igara 1980. u Moskvi, povećanjem vojnih izdataka i povlačenjem sporazuma SALT II iz razmatranja u Senatu“ (Painter, 2002:133).

Odnosi Sovjetskoga Saveza i Sjedinjenih Država odnosili su se i na odnose sukoba u svijetu. Svakom sovjetskom akcijom, Amerikanci su imali protuakciju i obratno, ne dopuštajući

prevlast niti jedne strane. Okupacija Afganistana, „zajedno s američkom reakcijom privela je detant kraju i obilježila početak kratog, ali intezivnog, razdoblja sovjetsko-američkih konfrotacija“ (Painter, 2002:132).

7. ZVJEZDANI RATOVI

Bivša hollywoodska zvijezda Ronald Reagan postaje predsjednikom Sjedinjenih Država 1981. godine. Antikomunist većim dijelom svoga života, Reagan je vjerovao da su Sjedinjene Države zaostale u utrci naoružavanja, za razliku od Sovjetskoga Saveza. U prvim godinama Reaganove vladavine, vojna i tehnološka moć Sovjetskoga Saveza bila je na vrhuncu. Oni su bili prvi koji su poslali ljude u svemir, pokazujući dominantnost, Sve veće jačanje vojne i tehnološke moći Sjedinjenjih Država dovelo je do zabrinutosti u Sovjetskome Savezu. Vođe Sovjetskoga Saveza i dalje su htjele održati svoju superiornost. Za stanovništvo te zemlje to je značilo svakodnevni život u kojem su namirnice i ostale životne potrepštine bile uskraćene. Brežnjevu se, kao vođi Partije i Sovjeta, pridružuje i Mihail Gorbačov, u namjeri da podigne poljoprivredu na noge. Zemlja, koju je Staljin brutalno kolektivizirao, nije donosila očekivane prihode u hrani.

Sjedinjene Države i Sovjetski Savez posjedovale su nuklearni arsenal, dovoljno velik za obostrano uništenje. Obje su strane intenzivno razvijale rakete sve veće moći razaranja i bolje preciznosti. Znanstveni napretci u računalnoj i laserskoj tehnologiji davale su Reaganu izlaz iz nuklearnoga rata i svjetske dvojbe razvijanjem novoga obrambenoga sustava: „Ključni element u naoružavanju bila je Strateška obrambena inicijativa (SDI – *Strategic Defence Initiative*), koju je Reagan proglasio u ožujku 1983. godine. SDI je bio tehnološki ambiciozan i izuzetno skup plan razvoja balističkoraketnoga obrambenoga sustava diljem zemlje, pomoću kojega bi oružje bilo razmješteno u atmosferi kako bi uništilo neprijateljske rakete u letu“ (Painter, 2002:137). Smirenje zanovljenih neprijateljskih odnosa dviju strana na sastanku u Ženevi, bilo je onemogućeno Reaganovom SDI inicijativom, poznatom i kao „Zvjezdani ratovi“. Sovjetski predsjednik Mihail Gorbačov, nasljednik Brežnjeva, napustio je Ženevu u neslaganju s njegovim glavnim ciljem, zaobići utrku u naoružavanju. Sjedinjene Države i Sovjetski Savez ponovno su komunicirale nakon propasti detanta.

U godini dana Gorbačove vlasti, Hladni se rat nastavljao, dok je drugi Ženevski sastanak otkazivan. Strah od nuklearnoga rata bio je i dalje prisutan te se čak i povećao. Nuklearna katastrofa se naposlijetku i dogodila, ali ne između dviju supersila. U travnju 1986. godine, dogodila se eksplozija nuklearnoga reaktora u černobilskoj nuklearnoj elektrani u Ukrajini, koja je tada pripadala Sovjetskome Savezu. Katastrofa je pokazala nekompetentnost sovjetskoga režima, dok su volonteri pokušavali očistiti smrtonosno radioaktivno curenje. Smrt tisuća ljudi od posljedica radijacije, svijetu je prikazala djelić onoga što se može dogoditi u slučaju općega

nuklearnoga rata. „Kada je 1985. godine na vlast došao Mihail Gorbačov, Sovjetski Savez počeo je voditi politiku kojom je namjeravao poboljšati svoje odnose sa Sjedinjenim Američkim Državama. Budući da su Sovjeti učinili veliki broj ustupaka, Sjedinjene Države i Sovjetski Savez postigli su važne sporazume o kontroli naoružanja“ (Painter, 2002:134). Dvije nacije i kulture napokon su mogle krenuti u izgradnju boljih odnosa u završnim fazama Hladnoga rata.

8. KRAJ HLADNOGA RATA

Krajem 1988. godine, Gorbačev po prvi put dolazi u posjet Sjedinjenim Državama, potpisati povijesni dokument kojim se prekida nuklearno naoružavanje obiju strana (History, *n.d.)*. Berlinski zid 1989. godine i dalje stoji kao simbol podjele svijeta na dva bloka, ali Sovjeti žele promjenu, a Gorbačov daje svakoj državi Istočnoga bloka slobodu izbora budućnosti. Međutim, nisu sve države željele slobodu od Moskve, kao, na primjer, istočnonjemački komunistički vođa Erich Honecker. Treba razumijeti ekonomsku potporu koju su imale zemlje u četrdesetogodišnjem savezništvu sa Sovjetskim Savezom. Nakon mirnih izbora u Mađarskoj te iste godine, „mađarska vlada otvorila je svoje granice prema Zapadu“ (Painter, 2002:155). Iako ne skroz uklonjena, „željezna zavjesa“ u Europi polako se spuštala i to je alarmiralo Honeckera. Poljaci su, po uzoru na Mađare, također počeli suzbijati komunistički režim. Izbori održani u Poljskoj „u lipnju 1989. godine provedeni su prema poludemokratskoj formuli prema kojoj se komunistima jamčila većina u donjem domu parlamenta. Rezultirali su nadmoćnom pobjednom oporbe i postavljanjem nekomunističkog premijera u kolovozu iste godine“ (Painter, 2002:152). Honecker je zahtijevao od Sovjetskoga Saveza da se poduzme nešto povodom slabljenja komunizma u Mađarskoj i Poljskoj, ali Gorbačov ništa ne poduzima.

U srpnju iste godine novoizabrani predsjednik Sjedinjenih Država George H. W. Bush odlazi u posjet Poljskoj i Mađarskoj. Zapad im je davao moralnu potporu za demokratske promjene i izbore te za poklon simbolično dobiva komad željezne žice koja je dijelila Mađarsku od Zapada, samim time i Europu i svijet (The Associated Press, *n.d.*). Također, komunistička je ideologija u Kini slabila i sve se više javlja potreba zaštite ljudskih prava i demokracije, ali to završava tragedijom, u kojoj su mirni prosvjedi ugašeni vojnom intervencijom. Možemo razumjeti strah koji je mučio stanovnike istočne Europe od istih sankcija svojih država. Istočna Njemačka, pod vodstvom Honeckera, našla se u ekonomskome padu, što je sa sobom vuklo posljedice na cjelokupno stanovništvo. To je ljeto veliki broj istočnih Nijemaca otišlo na ljetovanje u Mađarsku, u namjeri bijega iz Istočne Njemačke preko mađarske novootvorene granice sa Zapadaom: „Istočni Nijemci mogli su iskoristiti mađarsku granicu s Austrijom i pobjeći na Zapad bez ikakvog rizika“ (Painter, 2002:153). Međutim, Istočna Njemačka blokira putove do Mađarske, a izbjeglice bježe u Čehoslovačku, u nadi za azilom. Sve više izbjeglica pristiže u veleposlanstvo Zapadne Njemačke smješteno u Pragu. Taj je događaj stavio vlade Istočne i Zapadne Njemačke u položaj u kojem su morale brzo reagirati i pod pritiskom Zapada. Honecker dopušta Istočnim Nijemcima odlazak u Zapadnu Njemačku pod uvjetom da prolaze

kroz Istočnu Njemačku. Na taj bi način Honecker uspio prekinuti državljanstvo svakoga stanovnika koji napusti istočni dio.

Sve veći broj protesta u većim gradovima Istočne Njemačke i sve veći broj izbjeglica koji su bježali u Čehoslovačku zadalo je težak udarac ekonomiji i kulturološkome razvoju Istočne Njemačke. Honecker je u Berlinu primio Gorbačova. Sovjetska delegacija već je tada znala da režim Istočne Njemačke posrće. Gorbačova posjeta Istočnoj Njemačkoj bila je kao gosta povodom četrdesete godišnjice Demokratske Republike Njemačke. Dočekan je s povicima svog imena, što je značilo kraj Honeckerove tiranije (Kleiner, 2017.). U seriji sve brojnijih sastanaka, Gorbačov je pokušao unijeti dozu realizma, pokušvajući objasniti Honeckeru što se zapravo događa u njegovoj zemlji: „Nakon što je Gorbačov upozorio istočnonjemačko komunističko vodstvo da neće podupirati represije, stranka je uklonila svoga staroga vođu i postavila novu vladu pod okriljem reformističkog vodstva“ (Painter, 2002:153). Za istočne je Nijemce to bilo vrijeme velike promjene. Na mjesto predsjednika Istočne Njemačke dolazi Egon Krenz. Obećava demokratske reforme u zemlji i uvjerava stanovništvo da će istočni Nijemci lakše moći prelaziti u zapadni dio, problem koji je započeo cijelu krizu prosvjeda. Nedugo nakon dolaska na mjesto predsjednika, Krenz odlazi u Moskvu, na sastanak s Gorbačovom. Jedna je od glavnih tema sastanaka bila sloboda prolaza Berlina i ostatka Njemačke. Međutim, stanovnicima je Istočne Njemačke vrijeme pregovora prošlo i jednostavno žele slobodu koja im je uskraćena Zidom. Prosvjedi se povećavaju. Sve više ljudi izlazi na ulice, u želji za promjenom, živeći u sustavu presije četrdeset godina.

Dana 9. studenoga 1989. glasnogovornik komunističke partije Guenter Schabowski, na presici za novinare u Berlinu, govori kako će ograničenja prijelaza granice ka Zapadu biti uklonjene. Vlada je htjela da promjena stupi na snagu idući dan, ali Schabowski nije shvatio točno vrijeme, odgovorivši na upit novinara kada ta odredba stupa na snagu. „Po mojim informacijama... odmah, bez odgode“, odgovorio je, listajući nervozno papire ispred sebe, uzalud tražeći dodatne informacije. Poslije se pokazalo da odluka nije trebala doći do javnosti do idućeg jutra. I značila je da istočni Nijemci moraju uredno zatražiti vize za putovanja u za to predviđenim državnim agencijama. Jurnjava tisuća ljudi na granični prijelaz koja je prestravila istočnonjemačke graniče na Berlinskom zidu zadnja je stvar koju je Schabowski imao na umu“ (Danas.hr, 2015.). Vijest se proširila ulicama Berlina. Na tisuće istočnih Berlinaca odlazi na granične prijelaze, u nadi da je odredba istinita. Pod naredbom koja je bila na snazi od gradnje Berlinskoga zida, vojne postrojbe na granici Istočnoga Berlina morale su spriječiti svaki nasilni ili nezakoniti prijelaz granice, ali mase ljudi koje pristižu na granicu sve

su veće. Naposlijetku, vojska, bez ispaljenoga metka, slobodno otvara granicu između Istočnoga i Zapadnoga Berlina, otvarajući na taj način granice slobodne Europe. Mase ljudi iz Zapadnoga Berlina hrle na Zid iz suprotnoga smjera i zajedničkim snagama počinju fizički rušiti Berlinski zid: „U noći s 9. na 10. studenog 1989. godine tisuće Istočnih Nijemaca pohrlile su u Zapadni Berlin nakon što je srušen Berlinski zid“ (Painter, 2002:153).

U Sovjetskom je Savezu ekonomska situacija sve lošija, a zabrana vanjske trgovine i dalje je bila na snazi. Međutim, počinje se propuštati popularna kultura sa Zapada, koja je bila pod cenzurom. Kao očit znak otvaranja kulturoloških granica i pad komunističke ideologije bilo je otvaranje prvoga „McDonald's“ restorana u Moskvi 1990. godine (Laurinavičius, 2018.). Gorbačov je, također, dopustio i slobodne demonstracije naroda, prvi put od dolaska komunista na vlast 1917. godine. Te su demonstracije zahtijevale prekid komunističke vlasti te Gorbačov pristaje na dijeljenje vlasti s drugim strankama, tj. demokraciju. Bio je to početak raspada saveznih država Sovjetskoga Saveza, gdje, naposlijetku, ostaje samo Ruska Federacija: „Sovjeti su, premda nerado, prihvatili ponovno ujedinjenje Njemačke, kao i njezino članstvo u NATO-u“ (Painter, 2002:154). U Minsku je potpisan ugovor kojim Sovjetski Savez više ne postoji. Tim je činom završio i Hladni rat.

9. ZAKLJUČAK

Četrdeset i pet godina svijet je bio u strahu od nukelarne apokalipse, a taj je strah podržavala kontinuirana dugogodišnja nemogućnost interkulturalne komunikacije Istoka i Zapada. Državnici s obje strane, iz krize u krizu, imali su moć pritisnuti gumb totalnoga uništenja, stavljajući vjeru u čovječanstvo na prvo mjesto, dok je nuklearno zastrašivanje održavalo mir. Hladni je rat, naposlijetku, relativno mirno završio. Postavlja se pitanje, je li mogao biti izbjegnut s obzirom da su Istok i Zapad bili saveznici 1945. godine? Postojanje sumnji s obje strane o prevlasti i nemogućnost iskrene komunikacije doprinijela je i utemeljila odnose koji su za vrijeme Hladnoga rata znantno kulminirali. Tijekom Hladnoga rata, Sjedinjene Države i Sovjetski Savez međusobno su potrošili milijarde američkih dolara na naoružavanje, od kojih najveću ostavšinu predstavljaju milijune žrtava u ratovima Trećega svijeta. Mnogi od tih sukoba dogodili bi se vremenom uzročno posljedično. Međutim, Hladni rat ih je činio opasnijima. Na tisuće ljudi je poginulo u podijeljenoj Europi, njih šesto samo na Berlinskome zidu (Berlin.de, *n.d.*). Hladni je rat bio sudar ideologija, u kojem su politike i ideologije sprječavale komunikaciju među drugima i različitima, društvima i kulturama, otežavajući razvijanje odnosa koji će održati mir u svijetu, bez zastrašivanja.

10. LITERATURA

Ante, B. (2018) *3. travnja 1940. Katynska šuma – komunistički zločinci nemilorsdno pobili cvijet i elitu poljskog naroda*. Kamenjar. URL: https://kamenjar.com/3-travnja-1940-katynska-suma-komunisticki-zlocinci-nemilosrdno-pobili-cvijet-i-elitu-poljskog-naroda/ [pristup: 27. kolovoza 2019.]

Barberić, H. (2006). *Dossier: Ustanak u Istočnoj Njemačkoj 1953.* Hrvatski-vojnik. URL: https://hrvatski-vojnik.hr/dossier-ustanak-u-istocnoj-njemackoj-1953/ [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Barberić, H. (2004) *Građanski rat u Grčkoj 1944.-1949.* Hrvatski-vojnik. URL: https://hrvatski-vojnik.hr/gradanski-rat-u-grckoj-1944-1949/ [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Bošnjak, M. (2010). *Kubanska raketna kriza.* Povijest. URL: https://povijest.net/kubanska-raketna-kriza/ [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Brendon, P. (2013) *'Kill the Bolshie. Kiss the Hun'*. Literary review. URL: https://literaryreview.co.uk/kill-the-bolshie-kiss-the-hun [pristup: 27. kolovoza 2019.]

Burack, C. (2017) *How Germany's film age-rating system works*. Deutsche Welle. URL: https://www.dw.com/en/how-germanys-film-age-rating-system-works/a-41551312 [pristup: 13. rujna 2019.]

Cavendish, R. (1998). *'Suicide' of Jan Masaryk.* URL: https://www.historytoday.com/archive/%E2%80%98suicide%E2%80%99-jan-masaryk [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Čačić-Kumpes, J., Kumpes, J. (2005) Migracijske i etničke teme. *Etničke manjine: elementi definiranja i hijerarhizacija prava na razliku*. 21(3), 173-186. URL:

http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=7803 [pristup: 11. rujna 2019.]

Danas.hr (2015) *Promijenio povijest: Umro čovjek koji je slučajno srušio Berlinski zid.* URL: https://net.hr/danas/svijet/dosadna-presica-pretvorila-se-u-povijesni-dogadaj-umro-covjek-koji-je-slucajno-srusio-berlinski-zid/ [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Detant. URL: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=14802 [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Dnevno.hr (2017) *Winston Churchill prvi put upotrijebio frazu „Željezna zavjesa"-1946*. URL: https://www.dnevno.hr/ekalendar/na-danasnji-dan/winston-churchill-prvi-put-upotrijebio-frazu-zeljezna-zavjesa-1946-1005843/ [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Douglas, R.M. (2012) *The Expulsion Of The Germans: The Largest Forced Migration In History*. URL: https://www.huffpost.com/entry/expulsion-germans-forced-migration_b_1625437?guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xlLmNvbS8&guce_referrer_sig=AQAAAC5mhLegMnA_kMJ6YZNA74V-QyF_5rwzWVfjVQm6cXriRzsQu6H9D0muWOOK3V3S194SLukpDHXgiqjyz54N-P2b-EjPcwOu6Gi5KVDJ9gfGtLGdIZ6dG8rwG1944Yv010scY2e8TcyBzvqQtBoh53tud8SXhICjklLWk823fjjs&_guc_consent_skip=1567075805 [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Država satelit. URL: https://hr.metapedia.org/wiki/Dr%C5%BEava_satelit [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Egorov B., Karagodina A. (2017) *Kolektivizacij u SSSR-u: Kako je uništeno rusko seljaštvo*. URL: https://hr.rbth.com/multimedia/pictures/2017/08/29/kolektivizacija-u-sssr-u-kako-je-unisteno-rusko-seljastvo_830130 [pristup: 27. kolovoza 2019.]

Green Initiatives (2019) *The compelling environmental message behind the Lord of the Rings triology*. Green Initiatives. URL: http://greeninitiatives.cn/blog-description/the-compelling-environmental-message-behind-the-lord-of-the-rings-trilogy [pristup: 13. rujna 2019.]

Helsinška konferencija. URL: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=24897 [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Hershberg, J.G. (2019). *New Russian Evidence on Soviet-Cuban Relations, 1960-61*. URL: https://www.wilsoncenter.org/publication/new-russian-evidence-soviet-cuban-relations-1960-61-when-nikita-met-fidel-the-bay-pigs [pristup: 29. kolovoza 2019.]

History. *Mikhail Gorbachev Arrives in U.S.* URL: https://www.history.com/topics/cold-war/mikhail-gorbachev-arrives-in-us-video [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Horvatinić, P. (2017) *18. kolovoza 1944. Varšava – kako je propao izdajom komunista najveći istinski antifašistički ustanak u Europi?*. URL: https://narod.hr/kultura/18-kolovoza-1944-varsava-propao-izdajom-komunista-najveci-istinski-antifasisticki-ustanak-europi [pristup: 27. kolovoza 2019.]

JFK Library Foundation, *Campaign of 1960*. John F. Kennedy Library Foundation. URL: https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/jfk-in-history/campaign-of-1960 [pristup: 13. rujna 2019.]

Katunarić, V. (1994) *Labirint evolucije*. Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo Filozofski fakultet

Kirshning, T. (2008). *Pomoć velikog brata – 60 godina Marshallovog plana*. Deutche Welle. URL: https://www.dw.com/hr/pomo%C4%87-velikog-brata-60-godina-marshallovog-plana/a-3242511 [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Kleiner, J. P. (2017) *„Gorbi! Gorbi!" – Fear and Hope in East Berlin.* GDR Objectified. URL: https://gdrobjectified.wordpress.com/2017/10/06/gorbi-gorbi-fear-and-hope-in-east-berlin/ [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Kontrakultura. URL: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=32945 [pristup: 14. rujna 2019.]

Krajcar, D. *Američki predsjednik dobio neograničene ovlasti (1964.).* URL: https://povijest.hr/nadanasnjidan/americki-predsjednik-dobio-neogranicene-ovlasti-1964/ [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Lauinavičius, R. (2018). *The First McDonald's In Moscow Opened in 1990.* URL: https://www.boredpanda.com/first-mcdonald-restaurant-opens-soviet-union-moscow-russia-1990/?utm_source=google&utm_medium=organic&utm_campaign=organic [pristup 29. kolovoza 2019.]

Library of Congress. (2016). *„Daisy" Ad (1964).* URL: https://www.youtube.com/watch?v=riDypP1KfOU [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Mlakar, A. (2018) *72. godine od dokumenta koji je utemeljio Hladni rat*. URL: https://www.ekspres.net/istorija/72-godine-od-dokumenta-koji-je-utemeljio-hladni-rat-sta-je-dugi-telegram-znacio-u-politici-vasingtona-i-moskve [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Moskovska suđenja. URL: https://hr.unionpedia.org/Moskovska_su%C4%91enja [pristup: 27. kolovoza 2019.]

MyFootage.com. (2017). *May 13, 1965 President Lyndon B Johnson Address.* URL: https://www.youtube.com/watch?v=7ekyELnDbjQ [pristup: 29. kolovoza 2019.]

National Park Service (2017) *Declarations of Cold War*. URL: https://www.nps.gov/articles/cworigins-declarationsofcw.htm [pristup: 29. kolovoza 2019.]

New World Encyclopedia. *History of Poland (1945-1989)*. URL: https://www.newworldencyclopedia.org/entry/History_of_Poland_(1945-1989) [pristup: 27. kolovoza 2019.]

Nuklearna zima. URL: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44381 [pristup: 27. kolovoza 2019.]

Painter, D. (2002) *Hladni rat – Povijest međunarodnih odnosa*, Zagreb: Srednja Europa.

Weebly. *Percentage Deal*. URL: http://cassidyglobalcoldwar.weebly.com/percentage-deal.html# [pristup: 27. kolovoza 2019.]

Frey, J. (2009) *Peter Fechter*. URL: https://www.findagrave.com/memorial/44146205/peter-fechter [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Povijest. *Prva nuklearna eksplozija u povijesti – 1945*. URL: https://povijest.hr/nadanasnjidan/prva-nuklearna-eksplozija-u-povijesti-1945/ [pristup: 27. kolovoza 2019.]

Resarch Starters: Worldwide Deaths in World War II. URL: https://www.nationalww2museum.org/students-teachers/student-resources/research-starters/research-starters-worldwide-deaths-world-war [pristup: 27. kolovoza 2019.]

Roosevelt,F.D. *The Great Communicator*. URL: http://www.fdrlibrary.marist.edu/_resources/images/msf/msf00830 [pristup: 27. kolovoza 2019.]

Sacei. *Operation Passage to Freedom (1954-55)*. URL: http://www.sacei07.org/VW15_Operation%20_Passage_to_Freedom.pdf [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Sexton, P. (2019) *The who Unleah 'My Generation'*. URL: https://www.udiscovermusic.com/stories/who-record-my-generation/ [pristup: 13. rujna 2019.]

Šerić, M. (2015) *Pakt o nenapadanju između Njemačke i SSSR-a „Molotov-Ribbentrop“*. URL: https://vojnapovijest.vecernji.hr/vojna-povijest/pakt-o-nenapadanju-izmedu-njemacke-i-sssr-a-molotov-ribbentrop-1023530 [pristup: 27. kolovoza 2019.]

Taylor, A. (2011) *World War II: The Eastern Front.* URL: https://www.theatlantic.com/photo/2011/09/world-war-ii-the-eastern-front/100150/ [pristup: 29. kolovoza 2019.]

The Assoiciated Press (1989) *Bush Gets Gift of Barbed Wire from Dismantled Barrier*. URL: https://apnews.com/97ccce713047bdddf0d173d344546e74 [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Templer, R. (2013) *General Vo Nguyen Giap obituary.* URL: https://www.theguardian.com/world/2013/oct/04/general-vo-nguyen-giap [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Trumn, Harry S. URL: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62542 [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Urquhart, B. *Character sketches: Andrei Gromyko by Brian Urquhart.* URL: https://news.un.org/en/spotlight/character-sketches-andrei-gromyko-brian-urquhart [pristup: 29. kolovoza 2019.]

US Battleship Missouri to visit Turkey (1946) URL: https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/26174249 [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Berlin.de. *Victims of the Wall*. URL: https://www.berlin.de/mauer/en/history/victims-of-the-wall/ [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Vision 1 cyclings. *Budistički redovnik koje je napravio samo-žrtvu. Samozatajnost 1963. godine.* URL: https://hr.vision1cyclings.com/obrazovanie/80902-sovershivshiy-samosozhzhenie-buddiyskiy-monah-samosozhzhenie-1963-goda.html [pristup: 29. kolovoza 2019.]

Vojna povijest (2017) *Amerikanci i Rusi se susreli u Njemačkoj.* Večernji. URL: https://vojnapovijest.vecernji.hr/vojna-povijest/amerikanci-i-rusi-se-susreli-u-njemackoj-1165445 [pristup: 27. kolovoza 2019.]

Vojna povijest (2015) *Silovanje žena nakon WW2 rata gore nego što se mislilo.* URL: https://vojnapovijest.vecernji.hr/vojna-povijest/silovanje-zena-nakon-ww2-rata-gore-nego-sto-se-mislilo-1013889 [pristup: 29. kolovoza 2019.]